

Denna rapport från Samhällsnytta förhandspubliceras eftersom den redaktionella granskningen ännu inte är färdigställd. Innehållet är sakgranskat och kommer att kvarstå i den slutliga versionen. Den färdiga rapporten publiceras på Socialstyrelsens och Samhällsnyttas webbplatser den 15/11.

REFORMER PÅ SOCIALTJÄNSTENS OMRÅDE

- en systemanalys

Anders Printz

Maria Wikström

2026:

Sammanfattning

Socialtjänsten befinner sig i en period av omfattande förändring. Ett stort antal reformer påverkar samtidigt kommunernas uppdrag, arbetssätt och ansvar. Rapporten redovisar en systemanalys av reformer på socialtjänstens område med fokus på hur de hänger samman, vilka förutsättningar som påverkar genomförandet och hur kommunernas och det nationella systemets kapacitet behöver utvecklas utifrån det. Analysen har genomförts inom ramen för ett Forsknings- och utvecklingssamarbete (FoU-samarbete) mellan Socialstyrelsen och Karlstads universitet, Samhällsnytta AB. Underlaget består av lagstiftning och förarbeten, rapporter från närliggande uppdrag, Samhällsnyttas tidigare erfarenheter samt intervjuer med bland andra företrädare för kommuner, socialchefsnätverket, Socialstyrelsen, Sveriges kommuner och regioner (SKR samt intresse- och brukarorganisationer.

Analysen visar att det finns tydliga samband mellan flera av reformerna och att många av dem knyter an till den nya socialtjänstlagens grundläggande inriktning. Samtidigt framträder sambanden betydligt tydligare när reformerna analyseras i efterhand än i de enskilda reformernas förarbeten.

Reformerna kan på en övergripande nivå sorteras utifrån tre huvudteman:

- Socialtjänstens insatser till barn och unga.
- Socialtjänstens arbetssätt, bland annat krav på uppföljning, analys och mer kunskapsbaserade och enhetliga arbetssätt.
- Socialtjänstens samhällsansvar i samspel med andra aktörer, där planeringen av förebyggande insatser på samhällsnivå och samverkan med andra delar av kommunen, regionen, statliga myndigheter och civilsamhället får ökad betydelse.

En central slutsats är att kommunernas arbete inte i första hand bör organiseras utifrån införandet av en lång rad separata reformer. Socialtjänstlagen (SoL) ska ses som ett nav för den fortsatta utvecklingen, med förebyggande arbete, tillgänglighet, kunskapsbaserade insatser och övergripande planeringsansvar som bärande principer. Flera av reformerna ställer också liknande krav på kommunernas långsiktiga kapacitet.

Dessa krav är särskilt:

- digital infrastruktur
- strukturerade och uthålliga samverkansformer
- långsiktig kompetensförsörjning
- förmåga att analysera invånarnas behov och samhällets kapacitet att möta dem.

Men kapacitetsbyggandet kan inte vara en fråga enbart för socialtjänsten. Flera av reformerna förutsätter medverkan från andra delar av kommunen, exempelvis skola och förskola, bostadsbyggande, sysselsättningsområdet och samhällsplaneringen. Behov och kapacitet behöver också i flera fall analyseras tillsammans med andra huvudmän

och aktörer, exempelvis regionen och polisen. Invånarnas och brukarnas erfarenheter behöver samtidigt tas till vara mer systematiskt i utvecklingsarbetet.

Detta ställer krav på systemledarskap. På kommunövergripande nivå behövs en ledningsstruktur som kan hålla samman utvecklingen mot ett gemensamt ändamål, hantera gränsdragningsfrågor och skapa förutsättningar för samarbete och gemensamt lärande. För frågor som går över huvudmannagränser behöver motsvarande ledarskap kunna utövas gemensamt av exempelvis kommuner och regioner. Systemledningen bör kunna hantera flera reformområden samtidigt snarare än organiseras reform för reform.

I rapporten används begreppen stöd, styrning och lärande. Syftet är att etablera en begreppsapparat som omfattar samtliga de roller, uppdrag och funktioner som kan ha betydelse för kommunernas långsiktiga kapacitetsbyggnad. Kunskapsstyrning är en del av detta men bedöms inte som begrepp kunna motsvara hela systemet.

Analysen pekar på brister i det nationella systemet för stöd, styrning och lärande. Kommunerna upplever att stöd kommer för sent och att systemperspektivet är otillräckligt. I rapporten konstateras också att ingen aktör i systemet i dag tar ansvar för att beskriva förändringarna på socialtjänstens område ur ett helhetsperspektiv. Däremot visar Socialstyrelsen en tydlig ambition att ta ett sådant ansvar. Det ställer i sin tur krav på myndighetens interna styrning inte minst av det stora antalet regeringsuppdrag. I rapporten resoneras om behovet av ökad portföljstyrning och egna verksamhetsmål som tas fram av myndigheten.

Det resoneras också om att utvecklingen mot ett mera verksamhetsnära stöd kan kräva en diskussion i varje enskilt fall om hur myndigheten värderar risken för bristande kvalitet i kunskapsstöd och rättsliga ställningstaganden, mot att inte tillgodose de behov som finns hos kommunerna för att de ska klara sitt uppdrag.

Slutligen föreslås att aktörerna i systemet för stöd, styrning och lärande på nationell och regional nivå ska ta ett gemensamt ansvar för att stärka det system som de utgör tillsammans. Ett sådant arbete skulle också vara ett sätt att hantera de iakttagelser som gjort av Myndigheten för vård och omsorgsanalys i rapporten om kunskapsstyrning inom socialtjänsten och utveckla det partnerskap som sedan tidigare ingåtts mellan aktörerna. Frågor att hantera skulle vara exempelvis följande:

- roller i systemet för styrning, stöd och lärande
- arbetssätt och samarbeten
- forum och strukturer
- brukarperspektivet i systemet

Förutom aktörerna i systemet för stöd, styrning och lärande måste också kommunerna och brukarorganisationer göras delaktiga i ett sådant arbete. Här föreslås att Socialstyrelsen, i samråd med SKR, tar initiativ till ett sådant arbete.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1 Bakgrund, syfte och genomförande.....	7
1.1 Uppdragets tillkomst, syfte och genomförande	7
1.2 Uppdragets innehåll	7
1.3 Uppdragets genomförande.....	7
2 Rapportens upplägg	9
3 Närliggande uppdrag och centrala begrepp	10
3.1 Närliggande uppdrag	10
3.1.1 Med kunskap som kompass	10
3.1.2 Statskontoret myndighetsanalys.....	11
3.2 Centrala begrepp.....	11
3.2.1 Systemperspektiv	12
3.2.2 Komplexitet.....	13
4 Reformerna innehåll, intentioner och förhållande till varandra	15
4.1 Reformernas innehåll och syfte	15
4.2 Nya socialtjänstlagen och ytterligare reformer	16
4.2.1 Systemkopplingar mellan nya SoL och senare reformer	17
4.2.2 Reformerna kan sorteras utifrån en övergripande rubriknivå.....	22
5 Faktorer som påverkar kommunernas förutsättningar	27
5.1 Kompetensförsörjning och lokal arbetsmarknad	27
5.2 Andra aktörers kapacitet	28
5.3 Utveckling av gängkriminalitet och annan brottslighet	29
5.4 Tillgängliga resurser	30
5.5 Säkerhetsläget och totalförsvaret	31
6 Strukturer och aktiviteter i kommunerna	33
6.1 Strukturer för samverkan.....	33
6.2 Analyskapacitet.....	33
6.3 Digital infrastruktur	34

6.4	Kompetensförsörjning.....	35
6.5	Kommunal ledning och styrning.....	36
7	Perspektiv på utvecklingen	37
7.1	Stöd och styrning och praktik går inte i takt	37
7.2	Samordning och systemperspektiv på nationell nivå	38
7.3	Brukares perspektiv på stöd och styrning	40
7.4	Statens perspektiv på stöd och styrning	41
7.4.1	Samarbete mellan myndigheter	42
7.4.2	Verksamhetsnära stöd	42
8	Slutsatser	44
8.1	Fokus på långsiktigt kapacitetsbyggande.....	44
8.2	Kapacitetsbyggandet måste ske i hela kommunen och tillsammans med andra aktörer	45
8.3	Gemensamt ansvarstagande kräver systemledarskap	46
8.4	Stöd och styrning bör ha fokus på system- och kapacitetsbyggande	46
8.5	Utvecklingen av verksamhetsnära stöd behöver fortsätta	47
8.5.1	Balansen mellan stöd och styrning	48
8.5.2	Regionala stödstrukturer	48
8.6	Den nationella nivån måste ta tydligare systemansvar.....	49
8.6.1	Systemperspektiv i Socialstyrelsen	49
8.7	Fortsatt samarbete för att stärka systemet för stöd och styrning och lärande	51
9	Referenslista.....	53
10	Bilagor	57
	Bilaga 1	57

1 Bakgrund, syfte och genomförande

I det här avsnittet beskrivs bakgrunden till uppdraget och dess innehåll. Det ges också en introduktion till begreppen systemperspektiv och komplexitet som har betydelse för rapporten.

1.1 Uppdragets tillkomst, syfte och genomförande

Socialtjänsten berörs samtidigt av flera omfattande reformer som på olika sätt påverkar kommunernas verksamheter. I flera sammanhang har kommunerna därför lyft problemet med att skapa sig en överblick över alla reformer. Socialstyrelsen valde med anledning av detta att genomföra en samlad systemanalys och har tagit hjälp av Karlstads universitet, Samhällsnytta AB, för arbetet. Syftet är att skapa en bättre gemensam förståelse för hur reformerna hänger samman och vilka samlade konsekvenser de får. Resultatet ska ge underlag för fortsatt dialog om hur införandet av reformerna kan underlättas.

1.2 Uppdragets innehåll

Uppdraget till Samhällsnytta omfattar en kartläggning och systemanalys av pågående reformer som framför allt påverkar kommunernas socialtjänst. Analysens resultat ska belysa följande: *reformernas syften och beröringspunkter, finansiering, konsekvenser för kompetensförsörjning och kompetenshöjande insatser samt om reformerna skapar behov av eller förutsättningar för nya former av samarbete mellan kommuner och myndigheter.*

Uppdraget genomförs inom ramen för ett FoU-samarbete. Det innebär att de båda parterna samarbetar kring utveckling och stöd inom ett visst område och att Samhällsnytta kan ta egna initiativ och göra egna analyser inom ramen för uppdraget.

1.3 Uppdragets genomförande

Inledningsvis genomfördes en dokumentanalys av lagstiftning, förarbeten, utredningar och annat underlag för de olika reformerna. I analysen har en effektkedja använts som metod för att systematiskt belysa reformernas avsedda funktion, deras konsekvenser och de förutsättningar som krävs för att de ska få genomslag i kommunal verksamhet. Effektkedjan har fungerat som ett strukturerande ramverk där reformernas syfte och tänkta effekter kopplas samman med de aktiviteter, resurser och organisatoriska förändringar som behöver komma på plats i socialtjänsten för att reformerna ska kunna realiseras.

Utifrån vad som framkom i analysen identifierades gemensamma krav och beroenden mellan de olika reformerna.

Dokumentanalysen kompletterades med intervjuer och dialoger med företrädare för socialtjänsten och andra berörda aktörer. Intervjuer har genomförts med socialchefer, avdelningschefer och enhetschefer för Individ och familjeomsorg respektive äldreomsorg i 6 kommuner samt representanter för regionala stöd- och samverkansstrukturer (RSS) i två län. Det har varit både små och stora kommuner i olika delar av Sverige. Vidare har representanter för intresse- och brukarorganisationer, Socialstyrelsen och SKR intervjuats. Det har också hållits en särskild dialog med det nationella socialchefsnätverket som finns på SKR.

Kommun och RSS-representanterna fick besvara frågor som syftade till att fånga erfarenheter av hur reformtrycket och de samlade förändringarna uppfattas i praktiken, medan SKR och de statliga aktörerna fick frågor om samarbetet med, inom och mellan myndigheterna gällande reformerna. De fick också ta del av och komma med synpunkter på den initiala analysen. Förutom intervjuerna genomfördes i anslutning till analysen har även Samhällsnyttas tidigare erfarenheter, både från övriga uppdrag åt Socialstyrelsen och från andra uppdrag åt statliga utredningar och SKR, använts.

Begreppet reform används brett i rapporten och kan ibland avse en enskild lag och i andra fall flera förändringar i lagstiftning, system eller arbetssätt.

2 Rapportens upplägg

I rapporten presenteras datainsamling och analys gemensamt. Insamlat material och analys av detta är uppdelat i fyra delar enligt nedan och återfinns i avsnitt sex till och med nio. I avsnitt tio, rapportens sista del redogörs för analysernas samlade slutsatser.

Avsnitt 6 – Analyserar hur reformerna förhåller sig till varandra och till den nya socialtjänstlagen

Avsnitt 7 – Analyserar faktorer som påverkar kommunernas förutsättningar att uppnå reformernas intentioner

Avsnitt 8 - Analyserar vilka strukturer och aktiviteter som krävs ute i kommunerna för att reformernas intentioner ska kunna nås

Avsnitt 9 – Analyserar centrala aktörers perspektiv och synpunkter

3 Närliggande uppdrag och centrala begrepp

3.1 Närliggande uppdrag

Det finns flera uppdrag och initiativ som tangerar det uppdrag som redovisas i den här rapporten. Här nämns några få som bedöms vara direkt relevanta för uppdraget. Socialstyrelsen har flera pågående FoU-samarbeten med Samhällsnytta. I två av dessa, ett om samsjuklighetsreformen och ett om specialistpsykiatri, ska Samhällsnytta också stödja myndighetens interna samordning och utveckling av ett verksamhetsnära stöd.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har i uppdrag att följa omställningen till nya socialtjänstlagen och ska då också utvärdera de nationella myndigheternas samordning och arbetssätt.

SKR har tagit initiativ till Lärandeforum för omställning där representanter från bland annat myndigheter, civilsamhälle, akademi, fackförbund och professionsförening möts för att ta del av kommunernas utmaningar, lärdomar och insikter och utforska hur de kan ge stöd till omställningen.

I Lärprocess Framtidens socialtjänst 2026 - 2028 får socialtjänstens ledningsfunktioner stöd att driva förändring i linje med nya socialtjänstlagen. Lärprocessen är ett nationellt koncept från SKR, som genomförs av RSS, där kommuner löpande lär av varandra. 280 kommuner deltar.

Nationell uppföljning av socialtjänstens omställning (NUSO), är ett nationellt forsknings- och utvecklingsprojekt som genomförs av Karlstads universitet i samverkan med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och stöds av Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS). Projektet syftar till att följa och analysera socialtjänstens omställning, särskilt i samband med införandet av den nya socialtjänstlagen, och att skapa lokal, regional och nationell kunskap för att utveckla verksamheten.

Av betydelse för uppdraget är också den utvärdering av kunskapsstyrningen inom socialtjänsten som gjorts av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys och Statskontorets myndighetsanalys av Socialstyrelsen. Slutsatser i dessa rapporter redovisas under nedan under särskilda rubriker.

3.1.1 Med kunskap som kompass

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys konstaterar i *Med kunskap som kompass* att det finns många aktörer, nätverk och stödstrukturer för kunskapsstyrning inom socialtjänsten, men att de inte bildar ett tillräckligt sammanhållet system (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2026). Ansvar och roller är delvis otydliga och överlappande, samtidigt som kommunerna möter en stor mängd kunskapsstöd från olika håll. Förutsättningarna att ta emot, värdera och omsätta kunskapen i praktiken

varierar dessutom kraftigt mellan kommunerna. De regionala stödstrukturerna, framför allt RSS och FoU-miljöerna, har en viktig funktion men skiljer sig mycket åt när det gäller organisation, resurser och kapacitet.

Rapporten pekar också på att kunskapsstyrningen i hög grad fungerar uppifrån och ned: kunskap tas fram nationellt och ska sedan nå och implementeras i kommunerna.

Däremot är strukturerna svagare för att systematiskt ta tillvara kunskap, erfarenheter och behov som uppstår i verksamheterna och föra dem tillbaka till regional och nationell nivå. Professioner, brukare och forskning har också en för svag roll i den gemensamma kunskapsutvecklingen. Slutsatsen är därför att det behövs mindre fragmentering och tydligare ansvar och samordning, men också bättre förutsättningar för kommunerna att arbeta med implementering, uppföljning och utveckling av beprövad erfarenhet.

Kunskapsstyrningen behöver i högre grad fungera som ett ömsesidigt lärande system, där kunskap utvecklas och rör sig mellan nationell, regional och lokal nivå – inte enbart förmedlas från staten till kommunerna.

3.1.2 Statskontoret myndighetsanalys

Statskontoret har gjort en myndighetsanalys av Socialstyrelsen (Statskontoret, 2025). Analysen är bred och granskar bland annat Socialstyrelsens resultat, kunskapsstyrning, stöd till kommuner och regioner, regeringens styrning, intern styrning och uppföljning samt ansvarsfördelningen gentemot andra myndigheter.

Några centrala slutsatser är att Socialstyrelsen i grunden är en välfungerande myndighet med högt förtroende, men Statskontoret pekar samtidigt på flera problem:

- Regeringen detaljstyr Socialstyrelsen i hög grad; 2024 hade myndigheten 216 pågående regeringsuppdrag. Det försvårar långsiktig planering och prioritering.
- Socialstyrelsen hanterar många regeringsuppdrag som enskilda projekt, även när uppdragen ligger nära varandra. Statskontoret anser att den interna samordningen behöver förbättras.
- Detta får konsekvenser för kommuner och regioner eftersom kunskapsstöden inte samordnas tillräckligt, vilket kan göra dem svårare att använda.
- Kommuner och regioner efterfrågar mer verksamhetsanpassat stöd samtidigt som Statskontoret gör bedömningen att en sådan förflyttning pågår.
- Socialstyrelsen behöver i högre grad följa upp vilken faktisk nytta och vilket genomslag kunskapsstöden får hos målgrupperna.

3.2 Centrala begrepp

Under den här rubriken utvecklas innebörden av begreppen systemperspektiv och komplexitet som båda är relevanta för analysen som genomförts.

3.2.1 Systemperspektiv

Med system menas här att olika delar av samhället är sammankopplade och påverkar varandra på olika sätt. Systemet påverkas av olika aktörers uppdrag, kultur, intressen och uppfattningar. I den här analysen utforskas hur ett antal reformer på socialtjänstens område hänger ihop och om de kan hanteras mer som en helhet än som enskilda delar.

En viktig fråga i analysen är vilket samlat värde för innevånaren som reformerna kan skapa och vilka förutsättningar som krävs för det. I tidigare arbeten som Samhällsnytta har genomfört har personer med erfarenheter av socialtjänsten och andra vård- och stödgivare intervjuats. Intervjuerna speglade bland annat den enskildes behov av ett helhetsperspektiv och att man ofta uppfattar att välfärdssystemet är fragmentiserat.

"Alla la skulden på och andra skyllde på varandra" (person med erfarenhet av psykisk ohälsa)

"Under de senaste 20 åren har vi träffat 29 personer" (anhörig)

Utgångspunkten för analysen i den här rapporten är också att socialtjänsten inte är ett slutet och statiskt system utan att den i hög grad påverkas av inre och yttre faktorer. Med ett systemperspektiv får de olika faktorernas samspel och påverkan särskild uppmärksamhet.

En intern faktor kan vara vilka resurser som finns i verksamheten och vilken kapacitet den har att ställa om utifrån nya uppdrag och förutsättningar. Yttre faktorer kan handla om den lokala arbetsmarknaden, både när det gäller innevånarnas försörjningsmöjligheter och kommunernas tillgång till personal med rätt kompetens. Andra exempel på yttre faktorer är kapaciteten hos andra samhällsaktörer som till exempel hälso- och sjukvården och polisen. De senaste åren har platsbristen på Statens institutionsstyrelse (SiS) fått stor uppmärksamhet. Allt detta påverkar kommunernas verksamhet.

Om andra aktörer har svårt att fullgöra sina uppdrag kan socialtjänsten behöva ge fler och andra insatser för tillgodose innevånarnas behov. Detta gäller särskilt eftersom man har det ytterst ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver (Socialtjänstlagen 2025:400, 4 kap. 1 §).

I det system som socialtjänsten befinner sig i finns också en rad olika aktörer med skilda uppdrag, perspektiv och intressen. Innevånarna är naturligtvis en central aktör genom att de både är ytterst uppdragsgivare, och medproducenter till de tjänster som tillhandahålls. Med medproducent avses att tjänsten uppstår i samspelet mellan den som ger vissa insatser och den som är i behov av dem.

Många kommuner har som mål att förtroendet för verksamheten ska öka när nya socialtjänstlagen implementeras. I Samhällsnyttas tidigare arbeten har också behovet

av ömsesidigt förtroende mellan de som arbetar i välfärden och den som behöver insatser uttryckts.

“När hon sa - Vi ska ta hand om dig. Det var som om molnen försvann när ansvaret lyftes bort från mina axlar. Patient i hälso- och sjukvården

“Det tar två år för mig att lita på en ny hjälpperson.” Person med funktionsnedsättning

De senaste åren finns också exempel på aktörer som medvetet agerat för att undergräva förtroendet för socialtjänsten. Det kan leda till att grupper eller individer undviker verksamheten. Hur socialtjänsten uppfattas av innevånarna spelar således roll ur ett systemperspektiv.

Samverkan med andra samhällsaktörer är en viktig uppgift för socialtjänsten och nedan drar vi slutsatsen att både antalet aktörer att samverka med, och kraven på samverkans innehåll, förstärks alltmer genom de reformer vi har analyserat. Socialtjänsten påverkas dessutom av nationella politiska beslut, vilket ju är fokus i det här uppdraget, och av hur nationella myndigheter agerar och samspelar. När ett systemperspektiv tillämpas tas inte bara hänsyn till vilka formella uppdrag olika aktörer har, utan också till uppdragen utförs och vilka kulturer och intressen som påverkar agerandet. Även aktörernas förtroende för och syn på varandra får betydelse vid sidan av de formella uppdragen.

Olika aktörer finns också internt inom socialtjänsten, till exempel de politiska nämnderna och olika förvaltningar med olika uppdrag. Uppdragen kan skilja sig åt och olika verksamhetsdelar kan ha olika perspektiv och huvudsakligt fokus. På vissa verksamhetsområden finns också specifika bestämmelser som inte gäller andra. Exempelvis är kraven på hur barns behov av stöd och skydd ska utredas särskilt reglerade.

3.2.2 Komplexitet

I sammanhang kan det också vara relevant att kommentera begreppet komplexitet. Forskaren Klara Palmberg Broryd skiljer mellan enkla, komplicerade och komplexa problem (Palmberg Broryd, 2021). Enkla problem har kända lösningar: det finns ett tydligt samband mellan vad vi gör och vilket resultat vi får, och vi kan använda etablerade rutiner eller instruktioner. Komplicerade problem är svårare och kan kräva mycket kunskap, analys och expertis, men de går i princip att förstå, planera och lösa om vi har tillräcklig information och kompetens. Komplexa problem skiljer sig genom att många faktorer och aktörer påverkar varandra, sambanden är svåra att förutse och förutsättningarna förändras medan vi arbetar. Det går därför inte att på förhand analysera fram eller planera den rätta lösningen. I den här rapporten dras slutsatsen att omställningen av socialtjänstens roll i samhället och vilka insatser som ges i syfte att möta stora samhällsutmaningar kan beskrivas som ett en komplex utmaning.

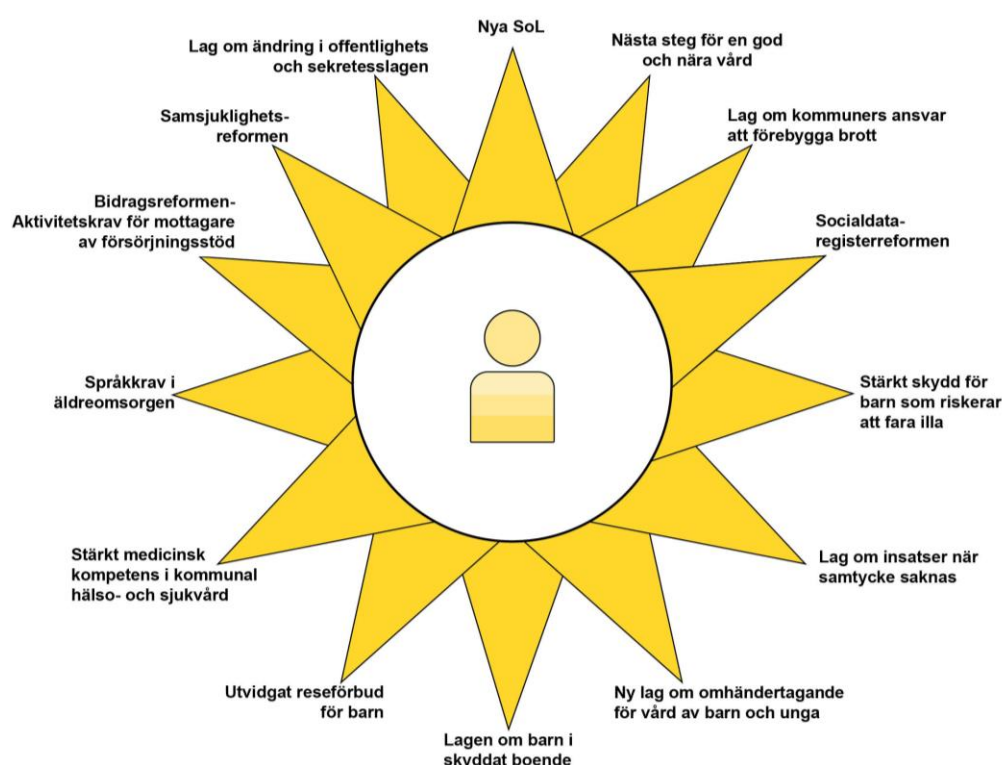
Palmberg Broryd utgångspunkt är att komplexa problem behöver hanteras snarare än lösas genom en färdig plan. Man behöver skapa en gemensam förståelse av situationen och en riktning för vart man vill, men sedan arbeta stegvis: pröva insatser i mindre skala, följa vad som händer, lära och anpassa nästa steg. Ledningens uppgift blir mindre att styra genom detaljerade planer och mer att skapa förutsättningar för samspel, lärande och kontinuerlig anpassning mellan de aktörer som tillsammans påverkar systemet. I den här rapportens avslutande del återkommer det synsättet.

Komplexa problem behöver också hanteras med stöd av olika perspektiv som bryts mot varandra. I [avsnitt 9](#) redovisas därför olika aktörers syn på socialtjänstens förutsättningar att hantera det stora antalet reformer ur olika perspektiv.

4 Reformerna innehåll, intentioner och förhållande till varandra

4.1 Reformernas innehåll och syfte

Det här är en systemanalys av 14 reformer på socialtjänstområdet. Vilka de är framgår av nedan, i figur 1. Den straffrättsliga reformen som innebär att påföljden fängelse kan tillämpas på barn från 14 år ingår inte eftersom den inte var beslutad när uppdraget gavs. Den nämns dock när det resoneras om vilka samverkansytor socialtjänsten behöver ha.

Figur 1. Illustration av de 14 reformer som ingår i analysen, invånaren i mitten.

Analysen utgår från ett antal områden som är relevanta för att bedöma hur reformerna hänger ihop, vilket värde de syftar skapa för invånarna och vilka strukturer som behöver finnas och vilka aktiviteter som behöver utföras i kommunerna utifrån de nya lagarna. Detta beskrivs i form av en effektkedja i [Bilaga 1](#). Med effektkedja avses att konsekvenserna för kommunerna beskrivs utifrån reformernas syfte, innehåll och krav. Reformernas innehåll och konsekvenser visualiseras också i ett särskilt bildspel som bifogas rapporten. I bildspelet har texten förkortats och en del av innehållet som finns i effektkedjan tagits bort.

4.2 Nya socialtjänstlagen och ytterligare reformer

I svensk socialtjänst pågår implementering av den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025. Den innebär framför allt en förflyttning av socialtjänsten mot att bli mer förebyggande, lättillgänglig och kunskapsbaserad. Kommunen får också en utvidgad planeringsskyldighet. Socialtjänsten själv lyfter också i våra intervjuer att omställningen till den nya lagen ska leda till att förtroendet för verksamheten ökar och att fler därför själva söker insatser i ett tidigt skede. Innevånarna ska ha lättare att ta kontakt med socialtjänsten och kommunerna kunna erbjuda insatser utan omfattande bedömningar och beslut. Samtidigt ska man kunna känna tillit till att de insatser som ges har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Kommunernas omställning är påbörjad i hela landet, men de har kommit olika långt. Socialstyrelsens nationella lägesbild våren inför ikraftträdandet visade att 97 procent av de svarande kommunerna hade gjort en lokal läges- och behovsanalys (Socialstyrelsen, 2025), 76 procent hade en plan för omställningen och 69 procent hade börjat vidta konkreta åtgärder. Socialstyrelsen bedömde samtidigt att kommunerna generellt hade relativt goda förutsättningar för omställningen men pekade på behov av fortsatt stöd, kompetensutveckling och långsiktiga förutsättningar.

Exempel på förändringar som sker inom ramen för den lagen och som ges i vårt material är att kommuner beslutar att erbjuda vissa insatser utan biståndsprövning till exempel samtalsstöd mot beroende. Flera kommuner, bland annat Stockholm, arbetar också med att förbättra samverkan mellan förskolan och socialtjänsten så verksamheterna tillsammans kan möta barn och familjer i behov av stöd så tidigt som möjligt. Vissa kommuner har gjort omorganisationer för att skapa förutsättningar för förbyggande insatser. Begreppet ”första linjens socialtjänst” används allt mera. Med det avses en verksamhet med hög tillgänglig och där insatser går att få snabbt, ofta utan utredning och biståndsbeslut.

”Det har aldrig hänt så här mycket sedan jag började i socialtjänsten för 20 år sedan”

Socialchef i mellanstor kommun

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att stödja kommunernas långsiktiga omställning till den nya lagen (Socialdepartementet, 2025). Arbetet handlar bland annat om att stödja kommunernas lokala läges- och behovsanalyser, utveckla kunskapsstöd och rekommendationer om metoder och arbetssätt samt stärka förutsättningarna för en socialtjänst som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. Myndigheten ska också genomföra nationella kompetenshöjande insatser, utveckla stöd för systematisk

uppföljning och bedöma de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) förutsättningar att stödja kommunernas kunskapsutveckling.

Utöver Socialstyrelsen har flera statliga myndigheter i uppdrag att stödja reformens genomförande. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) ska fokusera på omställningen till en kunskapsbaserad socialtjänst. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ska tillsammans med Socialstyrelsen utveckla former för kvalitetsgranskning av socialtjänsten, som ett komplement till den traditionella tillsynen, och lämna förslag på hur sådana granskningar kan utformas. Uppdragen ingår i regeringens samlade stöd till kommunernas genomförande av den nya lagen där Socialstyrelsen har en samordnade roll.

Regeringen och Sveriges kommuner och regioner (SKR) har också ingått en överenskommelse för åren 2025–2026 om att stödja omställningen till lagen. Inom ramen för det arbetet ges ett verksamhets- och förändringsinriktat stöd till kommunerna (Socialdepartementet, 2024). Det omfattar bland annat verktyget *Skatta läget*, stöd för läges- och behovsanalyser, erfarenhetsutbyte och uppföljning av omställningen. En central del är *Lärprocess Framtidens socialtjänst 2026–2028*, där 280 kommuner deltar. Processen riktar sig framför allt till socialtjänstens ledningar och förtroendevalda och genomförs tillsammans med RSS (regionala stödstrukturer). Kommunerna arbetar i 61 mindre lärgrupper med jämförbara kommuner, där de analyserar sina förutsättningar, prövar förflyttningar i den egna verksamheten och lär av varandras erfarenheter. Fokus ligger bland annat på hur ledning och styrning kan skapa förutsättningar för den långsiktiga omställningen, snarare än enbart på att uppfylla enskilda nya lagbestämmelser.

Relevant för implementeringen av socialtjänstlagen är också yrkesresan. Det är nationellt koncept för introduktion och kompetensutveckling inom socialtjänsten. Yrkesresan är indelad inom socialtjänstens olika områden. Ansvaret för yrkesresan delas på nationell nivå av Socialstyrelsen och SKR. På regional nivå har de regionala stöd- och samverkansstrukturerna (RSS) en viktig roll. Vissa RSS har också tilldelats ett nationellt ansvar inom ett område av yrkesresan.

4.2.1 Systemkopplingar mellan nya SoL och senare reformer

Av de reformer som vi analyserar i rapporten har ett antal tillkommit efter nya socialtjänstlagen. Majoriteten av dessa reformer innehåller också ändringar i den lagen. Socialtjänstlagen förändras alltså inte bara genom den nya lag som trädde i kraft 1 juli 2025, utan också genom en rad andra ändringar eller tillägg i lagens bestämmelser efteråt. Mot den bakgrunden finns det skäl att diskutera hur de tillkomna ändringarna hänger ihop med de bärande idéerna i SoL. Här uttrycks det som att systemkopplingen

mellan SoL och de tillkomna reglerna utforskas. Systemkopplingens fokus är hur innehållet och intentionerna i reformerna hänger ihop med socialtjänstlagen utifrån kommunernas ansvar att tillämpa gällande lagstiftning. Lagarnas lämplighet och eventuella målkonflikter diskuteras därför i mindre grad.

Följande reformer innehåller ändringar i den nya socialtjänstlagen.

- Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa
- Socialdataregister
- Bidragsreformen
- Språkkrav inom äldreomsorgen
- Ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga
- Insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas
- Samsjuklighetsreformen

Vissa av ändringarna som tillkommit i socialtjänstlagen ligger väl i linje med den lagens grundläggande inriktning om en förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst med ett tydligt planeringsansvar. Ett exempel på det är lag (2026:601) om socialdataregister som skapar förutsättningar för uppföljning, forskning och analys vilket krävs för en kunskapsbaserad socialtjänst. I det exemplet är därför systemkopplingen till socialtjänstlagen stark. Reformen stärker skydd för barn som riskerar att fara illa och ny lag (2026:1600) om omhändertagande knyter an till socialtjänstlagens principer om en förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst. Sambanden visas i sin helhet i figur 2 nedan.

Reform	Reformens innehåll	Koppling till socialtjänstlagen (kapitel/paragrafer)	Koppling till socialtjänstlagen (materiellt innehåll)
Lag (2023:196) om kommuners ansvar att förebygga brott	Reformen ger kommunen skyldighet att identifiera risker och vidta åtgärder mot brottslighet.	6 kap. (allmänt förebyggande arbete), 7 kap. (planering och samverkan)	Socialtjänstlagen anger att socialnämnden ska arbeta för att förebygga och motverka brott.
Lag (2026:601) om Socialdataregister	Reformen reglerar Socialstyrelsens behandling av personuppgifter i socialdataregistret.	14 kap. (handläggning och dokumentation), 15 kap. (uppgiftsskyldighet och rätt att ta del av uppgifter), 16–17 kap. (gallring och uppgifter i enskild verksamhet)	Socialtjänstlagen reglerar dokumentation, uppgiftsskyldighet och gallring vilket är en förutsättning för att socialtjänsten ska kunna lämna strukturerade uppgifter till ett nationellt register på ett rättssäkert och likvärdigt sätt.
Lag (2026:1637) om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas	Reformen ger socialtjänsten möjlighet att vidta vissa åtgärder mot barnets och vårdnadshavarens vilja samt att ställa upp krav och villkor.	18–19 a kap. (ansvar för barns uppväxtförhållanden, anmälan om oro, bedömning och utredning)	Socialtjänstlagen anger hur Socialtjänstens ska arbeta för att förebygga att barn och unga far illa samt hur barn och unga i riskzon särskilt ska uppmärksammas.
Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa Reformen innebär förändringar i socialtjänstlagen (2001:453), Offentlighets- och	Reformen utvidgar olika aktörers anmälningsskyldighet, reglerar återkoppling från socialnämnden, uppgiftsskyldighet för viss skolpersonal och längre	18–20 kap. (ansvar för barns uppväxtförhållanden, anmälan om oro, bedömning och utredning)	Socialtjänstlagen innehåller regler om anmälningsskyldighet, mottagning av orosanmälningar, utredningsskyldighet och

sekretesslagen (2009:400) och i Skollagen (2010:800) – utökad uppgiftsskyldighet	gallringstid för vissa handlingar i barns personakter.		dokumentation som följer barnet över tid.
Lag (2024:79) om barn i skyddat boende	Reformen anger att det ska fattas enskilda biståndsbeslut för barns vistelse i skyddat boende samt att barnets behov ska ges särskild uppmärksamhet.	18–23 kap. (ansvar för barns uppväxtförhållanden, anmälan om oro, bedömning och utredning, vård utanför det egna hemmet och skyddat boende barn och unga, uppföljning)	Placering i skyddat boende är en insats enligt socialtjänstlagen som också reglerar ansvarsfördelning, barnets delaktighet, uppföljning och samverkan med skola och hälso- och sjukvård.
Lag (2026:1600) om omhändertagande för vård av barn och unga	Reformen ersätter nuvarande LVU och moderniserar reglerna om tvångsvård av barn och unga. Barnets rättigheter och rättssäkerhet stärks samtidigt som socialnämndens möjligheter att ingripa och säkerställa nödvändig vård förtydligas.	18 kap. 21–22 kap. (insatser utan samtycke, vård utanför hemmet)	Socialtjänstlagen knyter tvångsvården till socialnämndens ansvar, ställer krav på vårdplan, uppföljning, barnets delaktighet och samverkan med SiS, polis och skola, vilket konkretiserar moderniserad tvångsvård.
Utvidgat reseförbud för barn Reformen innebär förändringar i LVU (1990:52), Passlagen (1978:302) och i Brottsbalken (1962:700)	Reformen utvidgar möjligheterna att besluta om utreseförbud när det finns risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och där utsätts för förhållanden som kan skada barnets hälsa eller utveckling.	18–20 kap. (barns uppväxtförhållanden, utredning), 21–22 kap. (insatser utan samtycke, vård)	Socialtjänstlagen ger socialnämnden ansvar att utreda risker, ansöka om skyddsåtgärder och följa upp barnets situation, vilket gör det praktiskt möjligt att använda reseförbud som skyddsinstrument.
Bidragsreformen Reformen innebär förändringar i Socialtjänstlagen (2001:453)	Reformen ställer krav på att den som får försörjningsstöd ska delta i aktiviteter.	12 kap. (insatser för ekonomiska behov), 10–11 kap. (insatser för personliga behov), 5 kap. (verksamhetens kvalitet)	Socialtjänstlagen ställer krav på utredning, bedömning och beslut om aktiviteter och försörjningsstöd.
Samsjuklighetsreformen Reformen innebär förändringar i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), socialtjänstlagen (2001:453 samt en ny lag om gemensam vård- och stödsamordning	Reformen innebär att regionens ansvar för behandling för skadligt bruk eller beroende förtydligas och att socialtjänstens insatser till vuxna främst ska fokusera på sociala stödinsatser. Den innebär också en skyldighet för kommuner och regioner att bedriva en gemensam vård- och stödverksamhet.	10–11 kap. (insatser till enskilda), 6–7 kap. (förebyggande arbete, planering och samverkan), 8 kap. (boende och delaktighet)	I socialtjänstlagen finns bestämmelser om socialnämndens ansvar för boende, sysselsättning, samordning och samverkan.
Nästa steg för god och nära vård Reformen innebär förändringar i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och patientsäkerhetslagen (2010:659)	Reformen knyter an till den pågående omställningen till god och nära vård och innebär bland annat att personer som har kommunal hälso- och sjukvård ska ha tillgång till en medicinsk bedömning av en sjuksköterska respektive läkare dygnet runt och att kommunerna blir skyldiga att ha en medicinsk ansvarig för rehabilitering (MAR).	7 kap. (planering och samverkan), 8 kap boende och delaktighet 10–11 kap. (insatser),	Reformen är en hälso- och sjukvårdsreform men kopplingar finns. Socialtjänstlagen kräver att insatser håller god kvalitet och att personal har rätt kompetens. I socialtjänstlagen finns också bestämmelser om samverkan som bland annat omfattar kommunal hälso- och sjukvård
Stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård	Reformen innebär att kommuner får möjlighet att anställa läkare för patientnära arbete. Regionens grundläggande ansvar för läkarinsatser kvarstår.	7 kap. (planering och samverkan), 8 kap. (boende och delaktighet), 10–11 kap. (insatser till enskilda)	Reformen är en hälso- och sjukvårdsreform men kopplingar finns till socialtjänstlagen eftersom bestämmelserna berör grupper som ofta samtidigt får omfattande insatser enligt socialtjänstlagen. Även behov av kontinuitet och samordning aktualiseras.

Språkkrav i äldreomsorgen Reformen innebär förändringar i socialtjänstlagen (2025:400)	Reformen innebär skärpta krav på kommuner och privata utförare att aktivt arbeta för att personal i äldreomsorgen har de kunskaper i svenska som är relevanta för arbetsuppgifterna.	8 kap. 31 kap (bemyndigande)	Socialtjänstlagen ställer krav på säker, värdig och likvärdig omsorg.
Ytterligare steg mot ett ökat informationsutbyte mellan myndigheter, Ändringar i lag (2009:400) om Offentlighets- och sekretess i	Förändringarna innebär utökade möjligheter för myndigheter att lämna uppgifter till varandra när det behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda brott.	15 kap. (uppgiftsskyldighet och rätt att ta del av uppgifter),	Socialtjänstlagen anger socialnämndens ansvar för att förhindra och förebygga brott. I lagen finns bestämmelser om uppgifter som socialnämnden har rätt att till del av och skyldighet att lämna ut.

Figur 2. Tabell över reformernas kopplingar till nya Socialtjänstlagen

Ur ett innevånarperspektiv finns också en tydlig sammanhängande ambition i de olika reformerna att skapa tillgång till en socialtjänst som är lätt att komma i kontakt med och som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det ligger starkt i linje med nya socialtjänstlagen. Barnperspektivet genomsyrar förändringarna i flera av reformerna. Det senare kan förstås kritiskt granskas och i både debatt och i våra intervjuer ifrågasätts om ökade möjligheter till insatser utan samtycke har barnets perspektiv. Samma ifrågasättande har i intervjuerna framförts kring förändringar inom straffrätten som dock inte ingår i vår analys.

”Professionen måste stå upp för det som är kunskapsbaserat även om politikerna inte gör det.” Socialchef i större kommun

Någon av de intervjuade menar också att nya tvångsmedel minskar möjligheten för socialtjänsten att bygga ett starkt förtroende hos medborgarna, vilket man ser som ett långsiktigt mål med nya socialtjänstlagen. Därför upplever dessa respondenter en svag systemkoppling mellan möjligheten att ge insatser utan samtycke och nya socialtjänstlagen. Positionen får stöd i vetenskapliga studier som visar att familjer kan anpassa eller undvika kontakter med välfärdens verksamheter på grund av rädsla för ingripanden från socialtjänsten. Forskningen visar också hur berättelser om omhändertaganden och andra ingripanden sprids mellan människor och kan bidra till att förstärka rädsla och misstro mot socialtjänsten och andra delar av välfärdssystemet (Handulle & Vassenden, 2020, 2023). Kritik mot de nya reglerna har också riktats i vissa remissvar (Lunds universitet, 2025).

Samtidigt motiverar regeringen sin reform med möjligheten att kunna agera tidigare till exempel när ett barn är på väg in i kriminalitet och att det ska finnas andra verktyg än de mest ingripande (Socialdepartementet, 2024). Dessa intentioner stämmer överens med socialtjänstlagens. Liknande resonemang om en kollision mellan socialtjänstlagens

fokus på lättillgängliga och kunskapsbaserade insatser och andra regler har förts kring lätnaderna i sekretess mellan myndigheter som vissa menar riskerar innevånarnas tillit.

Hur de olika reformerna uppfattas hänga ihop och samspela handlar därför även om vilken syn olika aktörer har på förändringar och utifrån vilka perspektiv de analyseras. Att barnets rättigheter och möjlighet till skydd är en återkommande linje i de olika reformerna står dock klart även om det finns olika uppfattning om inriktningen.

Det framkommer också, bland annat i diskussioner med socialtjänstnätverket, att det ibland är svårt att förstå hur lagstiftning ska tillämpas när innehåll i reformer verkar dra åt olika håll. Ett exempel är ny lag om omhändertagande där socialtjänsten kan behöva göra överväganden som handlar om skadligt bruk och beroende hos barnet eller den unge samtidigt som Samsjuklighetsreformen innebär att behandling av skadligt bruk och beroende ska vara en fråga för regionernas hälso- och sjukvård. Ingen av dessa reformer har dock trätt i kraft än. Vissa frågeställningar som uppstår kan behöva lösa löpande genom tillämpningsstöd och praxis.

4.2.1.1 Förväntningarna på socialtjänsten är höga på flera samhällsområden

Ett exempel på en reform där systemkopplingen är svagare är bidragsreformen. Den motiveras i förarbetena främst utifrån arbetslinje, minskat bidragsberoende och enhetligare krav (Regeringen, 2025a, 2026c) – inte som en fortsättning på socialtjänstlagens övergripande reformidé. Iakttagelsen att bidragsreformen främst har andra bärande grundkomponenter än den nya socialtjänstlagen delas av personer som intervjuats i den här analysen. Det illustrerar att socialtjänstens insatser inte bara utgår från ändamålen i socialtjänstreformen utan också styrs av andra syften och inriktningar som lagstiftaren bedömer som viktiga och prioriterade. Verksamheten ges på det sättet flera roller i samhället. Samtidigt saknas naturligtvis inte helt kopplingar mellan socialtjänstreformen och bidragsreformen. Samband finns till exempel genom att den senare ställer krav på systematiska och kunskapsbaserade bedömningar av den enskildes förmåga vilket är i linje med en kunskapsbaserad socialtjänst. Socialstyrelsen lyfter dessa samband i sin kommunikation om bidragsreformen.

Den nya socialtjänstlagen och de övriga reformerna som beslutats om på kort tid illustrerar att riksdag och regeringen ser socialtjänsten som en nyckelfunktion för att lösa svåra samhällsutmaningar på olika områden. Även i debatten om olika samhällsproblem, inte minst gängkriminalitet, diskuteras socialtjänstens uppdrag, funktion och kompetens. I intervjuer och dialoger som förts inom ramen för den här analysen ses detta som något nytt. Många tycker det är positivt att det sociala arbetet som kunskapsområde uppmärksammas och efterfrågas allt mera. Samtidigt väcker det

hos vissa en oro för förutsättningar i form av tid och resurser inte är tillräckliga för att socialtjänsten ska kunna nå det förväntade resultatet.

”Socialtjänsten kan inte göra allt. Vi måste också ha hjälp av andra” (IFO-chef i mindre kommun).

4.2.1.2 Systemperspektiv finns men beskrivs inte tydligt

Trots anknytningen till socialtjänstlagen i merparten av de olika tillkommande ändringarna beskrivs i förarbetena endast i begränsad utsträckning dessa förändringar som delar av en samlad reform. Sambanden framgår därför tydligare när reformerna analyseras tillsammans i efterhand än i respektive reforms förarbeten. Däremot har regeringen i sin kommunikation om förändringar framhållit reformperspektivet, särskilt när det gäller barn och unga.

4.2.2 Reformerna kan sorteras utifrån en övergripande rubriknivå

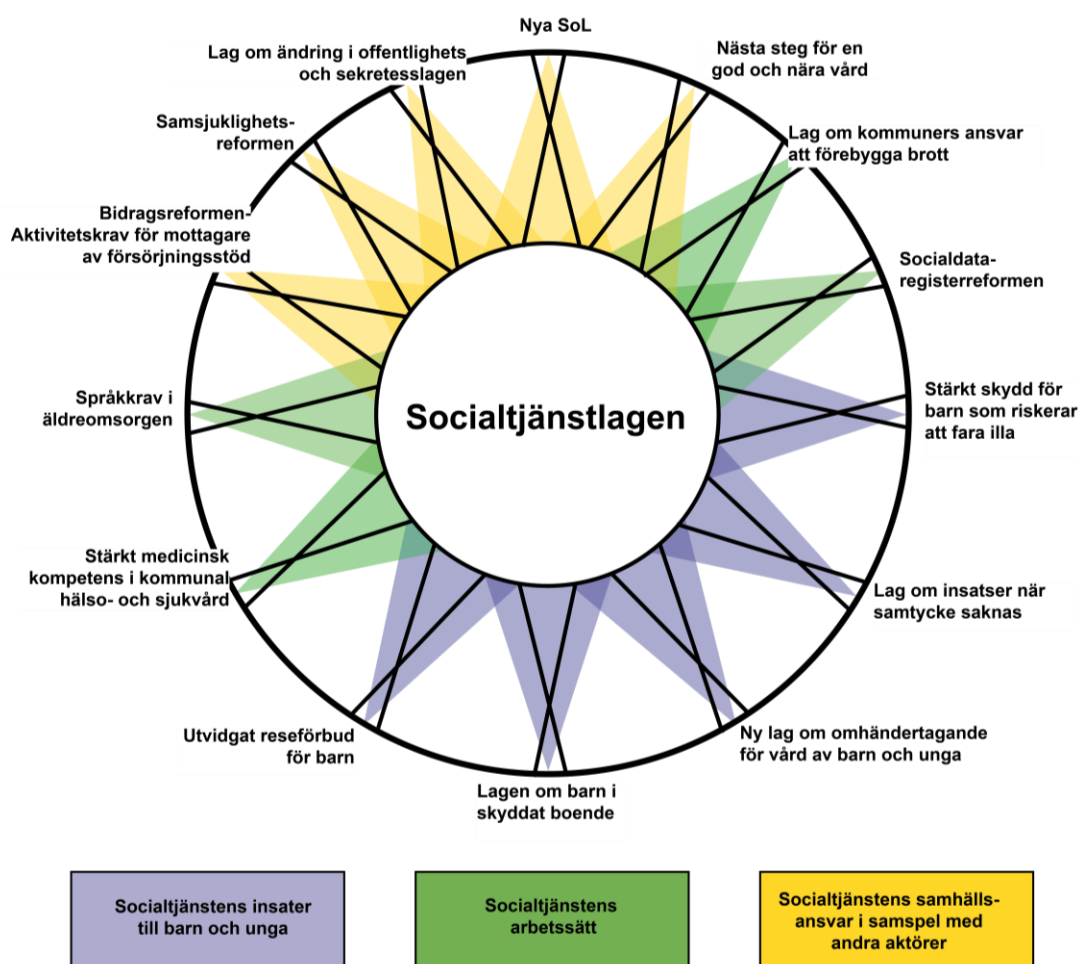
Inom ramen för systemanalysen har det gjorts en närmare bedömning av hur de olika reformerna hänger samman och ett försök att sortera dem i tre övergripande teman.

Ett område som återkommer i de analyserade reformerna är som nämns ovan *barn och unga*. Därför bedöms det vara ett sammantaget reformområde som bör få ett eget tema.

I analysen konstateras också att flera reformer avser att förbättra och utveckla socialtjänstens arbetssätt och göra de mer enhetliga och jämlika mellan olika kommuner. Socialtjänsten ska bli ett effektivare instrument för att hantera samhällsproblem med stor betydelse för innevånarna till exempel gängkriminalitet eller bristande egenförsörjning i befolkningen. Den ska också ge bättre och ett mer enhetligt stöd till innevånarna, till exempel barn med behov av socialtjänstens insatser. Detta tar sig uttryck till exempel genom ökade krav på uppföljning både av verksamheten och på individnivå till exempel i bidragsreformen, krav på behovsbedömningar och analyser i det brottsförebyggande arbetet och i ett fall i att effektivt använda de ökade befogenheterna att ingripa utan samtycke. *Socialtjänstens arbetssätt* bedöms därför vara det andra temat som reformerna kan sorteras under.

Enligt den nya socialtjänstlagen ska kommunen planera för förebyggande insatser. På det sättet får man ett ansvar för att motverka olika typer av samhällsproblem som till exempel kriminalitet, bristande försörjningsförmåga och våld. Det ställer krav på samspel med andra delar av samhället. Flera reformer som nya socialtjänstlagen, samsjuklighetsreformen och de som rör barn understryker också specifikt vikten av samverkan mellan socialtjänsten och olika aktörer. Därför bedöms att *socialtjänstens samhällsansvar i samspel med andra aktörer* ska vara det tredje temat som reformerna

sorteras in under. Figur 3 Illustrerar reformerna sorterade enligt ovan. Reformerna kan innehålla delar som gör att de kan kategoriseras under flera teman. Exempelvis innehåller lag om kommuners ansvar att förebygga brott också delar som kan sorteras in under temat Socialtjänstens ansvar i samspel med andra aktörer och under temat socialtjänstens insatser till barn och unga. Detta illustreras i figur 4.

Figur 3 Bilden visar hur de olika reformerna kategoriserade i tre teman, Socialtjänstens insatser till barn och unga, Socialtjänstens arbetssätt och Socialtjänstens ansvar i samspel med andra aktörer.

	Socialtjänstens insatser till barn och unga	Socialtjänstens arbetssätt	Socialtjänstens samhällsansvar i samspel med andra aktörer
Nya SoL			
Nästa steg för en god och nära			
Socialdataregisterreformen			
Förändringar i offentlighets- och sekretesslagstiftningen			
Lag om kommuners ansvar att förebygga brott			
Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa			
Lag om insatser när samtycke saknas			
Nya lag om omhändertagande för vård av barn och unga			
Lagen om barn i skyddat boende			
Utvidgat reseförbud för barn			
Stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård			
Språkkrav i äldreomsorgen			
Bidragsreformen- Aktivitetskrav för mottagare av försörjningsstöd			
Samsjuklighetsreformen			

Figur4. Tabellen visar hur reformerna har kategoriserats utifrån analysens teman, med samma färgsättning som i figur 3. Reformers som berör fler än ett tema markeras med en ljusare nyans av respektive färg.

4.2.2.1 Socialtjänstens insatser till barn och unga

Reformeringen av socialtjänstens insatser till barn och unga fokuserar på tidiga insatser, stöd, skydd och rättssäkerhet. Barnrättsperspektivet integreras i flera lagar parallellt vilket är en tydlig förändring i insatserna till barn och unga. Rättssäkerheten för föräldrar och vårdnadshavare stärks också. Barnet ska bli tryggare och kunna ha mer inflytande över insatserna. Barnet ska också skyddas från att hamna i kriminalitet och begå andra handlingar som kan vara skadliga både för barnet självt och andra. Med reformerna på det här området bedömer regeringen att socialtjänstens förmåga att agera tidigt, när barn och unga *risikerar* att fara illa stärks. Socialtjänsten får också verktyg som innebär att de kan besluta om insatser utan vårdnadshavares eller barnets samtycke. Via särskilda villkor kan socialtjänsten ställa krav på bland annat skolgång, deltagande i fritidsaktivitet, nykterhet och tider för när barnet ska vara i sitt hem. Dessa regleras systemkoppling till socialtjänstlagen har diskuterats i [avsnitt 6.2.1](#)

4.2.2.2 Socialtjänstens arbetssätt

Vissa av reformerna som sorteras in under den här rubriken ställer krav på en förändrad arbetslogik där socialtjänsten både ska utveckla egen kunskap om lokala förhållanden och samtidigt arbeta i linje med en mer enhetlig nationell praxis. Kommunernas ansvar att förebygga brott och socialtjänstlagens krav på lokala lägesbilder innebär att kommunen måste bygga upp strukturer för att kontinuerligt analysera risker, behov och utveckling i den egna kommunen. Samtidigt driver andra reformer – såsom socialdataregisterreformen, samsjuklighetsreformen, stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård och språkkrav i äldreomsorgen – socialtjänsten mot ett mer enhetligt nationellt system där arbetssätt, beslut och insatser ska följa gemensamma principer, gemensamma processer och nationellt fastställda krav. Ibland kompletteras lagstiftningen med uppdrag till Socialstyrelsen eller andra myndigheter för att stärka rättssäkerhet och kvalitet. Ett sådant uppdrag finns till exempel när det gäller barnskyddsärenden (Socialdepartementet, 2026). Tillsammans innebär detta att socialtjänsten delvis rör sig från ett lokalt självständigt arbetssätt till en modell där lokal kunskap och nationell styrning ska samspela. Ett tydligt exempel på det är bidragsreformen i vars förarbeten målet med nationell enhetlighet återkommer som ett utpekat mål med reformen (Regeringen, 2025a). Samtidigt är socialtjänstlagen fortfarande en ramlag som tillämpas inom ramen för det kommunala självstyret.

4.2.2.3 Socialtjänstens samhällsansvar i samspel med andra aktörer

Kommunen ska enligt en bestämmelse i nya socialtjänstlagen planera sina insatser för enskilda och i planeringen särskilt väga in behovet av tidiga och förebyggande insatser. Enligt propositionen är syftet att kommunen aktivt och med framförhållning ska skapa

förutsättningar för att kunna möta befolkningens behov av insatser (Regeringen, 2024). I planeringen ska kommunen, om det inte är obehövt, samverka med regionen och andra relevanta samhällsorgan och organisationer vid denna planering. Planeringskravets fokus på förebyggande insatser ställer krav på ett samhällsperspektiv där insatser i och samspel med familjen, civilsamhället och i förskola och skola blir en viktig del av socialtjänstens uppgift.

Även flera andra reformer placerar socialtjänsten i ett bredare system där kommun, region och stat delar ansvar för kvalitet, säkerhet och resultat. Detta leder socialtjänsten från att ensam agera "samhällets yttersta skyddsnät" till att bli en del av ett sammanhållet välfärdssystem med gemensamma mål, gemensamma verktyg och gemensam styrning. Nya socialtjänstlagen är det främsta exemplet på det.

Samsjuklighetsreformen är också en reform som knyter socialtjänstens arbete till regionens hälso- och sjukvård genom krav på samordnade verksamheter och gemensamma vårdplaner inför HVB-placeringar. En annan reform där socialtjänstens uppdrag vävs in i bredare strukturer är bidragsreformen där aktivitetskravet gör att kommunerna måste samverka med näringslivet, civilsamhället och statliga myndigheter som Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.

Vissa reformer ställer också krav på ett mer intensivt samarbete med aktörer som man tidigare i mindre grad haft relationer till. Ett sådant exempel är Kriminalvården som blir samverkanspart genom de bestämmelser om att barn som döms för brott ska avtjäna straff i kriminalvården i stället för att bli föremål för insatser inom SIS. Det brottsförebyggande arbetet och arbetet mot våld i nära relationer har gjort att polisen blivit en etablerad samverkanspartner för socialtjänsten.

På andra områden har samverkan funnits länge men nya lagändringar förstärker kraven. Exempelvis tydliggörs det tidigare gällande kravet på att kommunerna och regionerna ska samverka med andra aktörer i planeringen av sin hälso- och sjukvård, så att det framgår att de ska samverka just med varandra i planeringen. Detta bekräftar en utveckling där man på många platser i landet etablerar gemensamma systemledningar för omställningen mot nära vård och tar fram gemensamma planer för den regionala och kommunala primärvården.

5 Faktorer som påverkar kommunernas förutsättningar

Trots att reformerna spänner över olika sakområden har vi i analysen identifierat vissa gemensamma yttre faktorer som påverkar kommunernas förutsättningar att uppnå reformernas intentioner. De redovisas i det här avsnittet. I intervjuer och dialoger har särskilt lyfts kompetensförsörjning och lokal arbetsmarknad, andra aktörers kapacitet samt utvecklingen av gängkriminalitet och annan brottslighet. I avsnittet beskriver vi även resursfrågan och det försämrade säkerhetsläget som viktiga omvärldsfaktorer.

5.1 Kompetensförsörjning och lokal arbetsmarknad

Reformerna på socialtjänstområdet påverkas i hög grad av den lokala arbetsmarknadens struktur och kapacitet.

Aktivitetskravet i bidragsreformen bygger på att kommunen kan erbjuda aktiviteter utifrån den enskildes förmåga. Detta kan ställa krav på att det finns lokala arbetsgivare som kan ta emot personer i praktik, arbetsträning eller instegsjobb, samt att kommunen har kapacitet att samordna dessa insatser tillsammans med Arbetsförmedlingen och arbetsgivarna. Omfattningen av den privata sektorn och kommunens relationer till denna kan också antas påverka utfallet av aktivitetsreformen. I kommuner med begränsat näringsliv, få arbetsgivare eller låg efterfrågan på arbetskraft kan det bli svårare att genomföra reformen. I en intervju konstateras att det tidigare funnits en stark oro hos kommunerna hur de ska kunna leva upp till kravet men att många nu börjar hitta former för arbetet och de aktiviteter som krävs.

Även Samsjuklighetsreformen betonar möjligheter till aktiviteter och sysselsättning för reformens målgrupp. Det kan ställa särskilda krav på stöd både till individen och en arbetsgivare som tar emot en person i en anställning eller praktik. Metoden individuellt stöd till arbete (IPS) har god evidens när det gäller reformens målgrupp. En systemanalys som Samhällsnytta gjort inom ramen för FoU-samarbetet med Socialstyrelsen visar dock på svårigheter med att tillämpa en sådan återhämtningsinriktad metod som utgår från personens hela behovsbild i ett starkt funktionsuppdelat välfärdssystem. Kommunernas förutsättningar påverkas därför inte bara av tillgången till arbete utan också av hur system för rehabilitering och återgång i arbete fungerar och samverkar. I ett av Samhällsnytta tidigare arbeten beskrev en arbetsspecialist inom IPS sin upplevelse av systemets utformning så här:

“Vi jobbar utifrån vad individen vill och kan men systemet är utformat mer utifrån vad hen inte kan”.

Andra reformer syftar till att socialtjänsten ska arbeta mer kunskapsbaserat och rättssäkert. Det kräver att kommunerna har tillgång till personal med rätt erfarenhet och specialistkompetens. Socialstyrelsen konstaterar i en intervju att utmaningarna med kompetensförsörjning finns i hela socialtjänsten. Trots att det inte råder brist på

socionomer har den kommunala socialtjänsten utmaningar med att rekrytera och behålla dessa. Utmaningarna med personalförsörjning inom äldreomsorgen är väl dokumenterade i olika uppföljningar och utredningar (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2024). Så här uttrycker en chef utmaningarna med personalförsörjning.

“Vi måste hitta helt nya arbetssätt om vi ska klara den omställning vi står inför och leva upp till krav på kvalitet och rättssäkerhet” (chef i mellanstor kommun).

De skärpta reglerna i den kommunala hälso- och sjukvården, som innebär krav på medicinskt ansvariga för rehabilitering och möjlighet till medicinsk bedömning av sjuksköterskor dygnet runt förutsätter tillgång till specifika legitimerade yrkesgrupper. Det kan också uppstå konkurrens om personal mellan kommuner, regioner och privata aktörer. I en dialog som genomförts inom ramen för analysen pekas på att möjligheten för kommunerna att anställa läkare kan ytterligare bidra till att sjukvårdshuvudmännen konkurrerar om samma personal.

I Samhällsnyttas tidigare arbete med systemledarskap för kommun- och regionledningarna har de demografiska förutsättningarna varit påtagligt aktuella. Särskilt sårbara är kommuner med en hög andel äldre med komplexa behov samt kommuner som redan står inför långvariga kompetensutmaningar och med svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens. Dessa kommuner kan vara starka tillväxtkommuner men ändå ha svårt att bemanna välfärden eftersom arbetskraften dras till andra sektorer. Exempel på det är kommuner i norra Sverige med gruvdrift eller annan råvarubaserad industri. Andra kan ha utmaningar med att kunna utforma vård och omsorg i en kommun med stora avstånd, gles befolkning och bristande tillgång till personal. Vissa kommuner har hög andel utlandsfödda både bland dem som får insatser och som är anställda i verksamheten. Det kan kräva förståelse för olika kulturer och bakgrunder och särskilda behov av att säkerställa tillräcklig språkkompetens. Samtidigt är det en tillgång att personer som kommit till Sverige vill jobba i omsorgen och skaffa sig den kompetens som krävs för uppdraget. Sammantaget har de demografiska faktorerna stor betydelse för kompetensförsörjningen.

5.2 Andra aktörers kapacitet

I flera intervjuer och i dialog med Socialstyrelsen och socialchefsnätverket pekas på socialtjänsten är beroende av andra aktörer för att nå reformernas intentioner. Genomförandet av de reformer som följer av socialtjänstlagen, lagen (2026:1637) om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas, lagen (2026:1600) om omhändertagande för vård av barn och unga samt ett utökat utreseförbud förutsätter att både Polisen som SiS har tillräcklig kapacitet. För polisens del handlar det bland annat om att ha kapacitet för informationsdelning, snabb verkställighet och samordning samt strukturerad samverkan. Hos SiS behöver det finnas tillräcklig platskapacitet att tillhandahålla snabba, säkra och kvalificerade institutionsplaceringar.

Reformer som Nära vård och Samsjuklighetsreformen förutsätter också en snabbfotad hälso- och sjukvård samtidigt som flera regioner har stora kapacitetsutmaningar. I

praktiken innebär det att vissa av reformernas genomslag kommer att påverkas av hur väl den lokala och regionala vården kan svara upp mot de nya kraven. Inom ett av Sammahällsnyttas tidigare arbeten uttryckte en kommunchef det så här:

“Vi är en del av en kedja. Om en länk brister bryts den helt och hållet”.

Utmaningarna förstärks av att reformerna förutsätter en tät och välfungerande samverkan mellan kommuner och regioner. När vårdplatser är få, primärvården har begränsad tillgänglighet eller sjukhusen är hårt belastade blir det svårare att säkerställa snabb återkoppling, medicinsk rådgivning och stöd till kommunal personal. Detta påverkar i sin tur socialtjänstens möjligheter att arbeta förebyggande, hantera akuta situationer och undvika onödiga inläggningar.

5.3 Utveckling av gängkriminalitet och annan brottslighet

I några intervjuer nämns brottsutvecklingen som en faktor som i hög grad påverkar socialtjänstens verksamhet. Kriminella nätverk och den systematiska rekryteringen av barn och unga påverkar såväl socialtjänstens operativa verksamhet som kommunernas strategiska förmåga att arbeta förebyggande. Den ökade närvaron av kriminella nätverk i vissa bostadsområden, liksom gängens förändrade metoder för att utnyttja och kontrollera unga, innebär att flera av de reformer som nu genomförs får ett direkt samband med utvecklingen av gängkriminaliteten (Brottsförebygganderådet, 2025).

Reformer såsom nya LVU, förstärkt anmälningsskyldighet och möjligheten att ge insatser utan vårdnadshavares samtycke syftar till att stärka samhällets förmåga att agera tidigt när barn riskerar att fara illa. Utfallet av dessa reformer påverkas i hög grad av hur kriminella nätverk etablerar sig, rekryterar och utövar kontroll. I kommuner där gängens närvaro är omfattande blir behovet av tidiga och kraftfulla insatser större. Samtidigt ställer gängens metoder – såsom ekonomisk exploatering, hot mot familjer och användning av digitala kanaler för rekrytering – krav på att socialtjänsten kan fatta snabba beslut och arbeta i nära samverkan med andra myndigheter. Det innebär också att socialtjänsten behöver utveckla kompetens och arbetssätt inom dessa områden.

Av intervjuer och dialoger framgår även att välfärdsbrottslighet och otillbörlig påverkan uppfattas som ett hot mot socialtjänstens verksamhet. Det stämmer också överens med de iakttagelser som myndigheter gjort de senaste åren (Polisen m.fl., 2024).

Ersättningar och insatser kan utnyttjas genom exempelvis felaktiga uppgifter, organiserade upplägg eller oseriösa utförare. Kriminella aktörer kan också försöka påverka beslut eller myndighetsutövning genom hot, trakasserier, påtryckningar eller andra former av otillbörlig påverkan mot medarbetare och förtroendevalda.

Utvecklingen innebär därför att socialtjänsten behöver kunna förena tillgänglighet och stöd till enskilda med kontroll, rättssäker handläggning och förmåga att upptäcka och motverka missbruk av välfärdssystemen. Den ställer också krav på organisationens

förmåga att förebygga och hantera otillbörlig påverkan och att ge stöd till utsatta medarbetare.

Reformerna kopplade till kommunernas och socialtjänstens ansvar för att förebygga brott är en direkt följd av brottsutvecklingen. Reglerna innebär att kommunerna ska ta ett mer systematiskt och kunskapsbaserat ansvar för det brottsförebyggande arbetet, där socialtjänsten är en central aktör. Kriminalitetens lokala dynamik får därmed direkt betydelse för kommunens lägesbilder, riskanalyser och prioriteringar. Socialtjänstens kunskap om familjer, riskmiljöer och sociala mönster blir en viktig del av kommunens samlade förmåga att förebygga brott och skapa trygghet. Till detta kommer behovet av att i kommunens lägesbild uppmärksamma hur organiserad brottslighet kan utnyttja välfärdssystemen eller påverka kommunens verksamheter och beslutsfattande.

5.4 Tillgängliga resurser

I de intervjuer och dialoger vi genomfört har resursbehovet lyfts i ganska liten utsträckning. Av det kan inga långgående slutsatser dras eftersom underlaget är ganska begränsat och frågorna i hög grad fokuserat på själva reformtrycket mer än på socialtjänstens kapacitet i allmänhet. I diskussionen om nya socialtjänstlagen har frågan om dess finansiering däremot adresserats både av SKR och fackförbund (Henriksson m.fl., 2026). En kritik har varit att reformens finansiering, förutom att den anses otillräcklig, också är kortsiktig eftersom statsbidragen är tidsbegränsade. Fackförbundet Vision har lyft att det stora antalet reformer under kort tid ställer krav på ökade resurser för att arbetsmiljön inte ska hotas (Vision, 2026).

På sikt kan dock ett större fokus på förebyggande insatser minska kostnader (Ljunggren, 2025). Det är emellertid ett antagande med stor osäkerhet eftersom kunskapen om vilka direkta effekter olika tidiga insatser har är begränsade. Det har också i intervjuerna reflekterats över att kostnaderna blir dubbla under en period även om de skulle minska på sikt. Med det avses att mera omfattande och ingripande åtgärder behöver vidtas till stora kostnader, även om satsningar sker på det förebyggande, eftersom det tar tid innan effekterna av de proaktiva insatserna visas.

Vilka resurser som finns på socialtjänstens område måste också sättas i ett omvärldssammanhang. När andra samhällsutmaningar kräver stora resurser blir konkurrensen om befintliga medel större. Behoven inom rättsväsendet och försvaret är exempel på områden där resursbehoven politiskt har bedömts som särskilt stora. Det kan påverka vilket utrymme som finns för satsningar på välfärdssektorn. Även den demografiska utvecklingen har betydelse. De minskade födelsetalen kan på längre sikt försämra skattekraften, men på kortare sikt minska kostnader för förskola och skola. Det ökade antalet äldre har påverkan både direkt på socialtjänsten och på omvärldsfaktorer som förhållandet mellan personer som arbetar och personer som inte gör det. Enligt Vård- och omsorgsanalys bedömer många kommuner att de inte klarar försörjningen av

äldreomsorgen fram till 2040 utan tillskott av externa medel (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2024).

I någon av intervjuerna lyfts behovet av en mer långsiktig budgetplanering för att möjliggöra omställningsarbetet. I en annan kopplas den årsvisa planeringen till mängden statsbidrag som utgår under begränsad tid. Tillsammans, menar respondenterna, leder det till att en långsiktig omställning hämmas av en kortsiktig och osäker finansiering.

Vi ska göra förflyttningarna mot förebyggande samtidigt som behoven växer, och då vi fortfarande har akuta behov och växande befolkning. Hur får vi till finansieringen om omställningen tar längre tid än vi tänkt. Effekten av det tidiga förebyggande arbetet kommer ta tid på sig.” IFO-chef

Sammantaget kan konstateras att verksamhetens finansiering är en faktor som påverkar kommunernas förutsättningar att uppnå reformernas intentioner. På vilket sätt och i vilken utsträckning skiljer sig mellan kommuner, beror på politiska beslut och kan komma att påverkas av omvärldsfaktorer.

5.5 Säkerhetsläget och totalförsvaret

I dialogen med Socialstyrelsen lyfts det försämrade säkerhetsläget och totalförsvaret som en fråga som påverkar och kommer att påverka kommunerna den närmaste tiden. Situationen innebär ökat fokus på att kommunal socialtjänst och hälso- och sjukvård ska kunna upprätthålla samhällsviktig verksamhet även vid allvarliga störningar, höjd beredskap och ytterst krig. Kommuner och regioner ska enligt lagen (2006:544) om åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap vidta de förberedelser som behövs för verksamheten under höjd beredskap. För kommunerna innebär det bland annat behov av planering för personalförsörjning, ledning, samverkan, försörjning och uthållighet när tillgången till exempelvis el, läkemedel, transporter och digitala system kan vara begränsad.

För den regionala och kommunala hälso- och sjukvården har kraven skärpts genom nya bestämmelser som gäller från den 1 januari 2026. Enligt *hälso- och sjukvårdslagen (2017:30, 11 kap. 2 a–b §§; 16 a kap.)* ska kommuner och regioner planera för katastroftillstånd och andra allvarliga händelser, samverka för att upprätthålla sammanhängande vårdkedjor och kunna hjälpa varandra vid katastroftillstånd. Under fredstida krissituationer och höjd beredskap är den lagstadgade lägstanivån vård som är nödvändig för liv och hälsa.

För socialtjänsten gäller i grunden samma skyldigheter enligt socialtjänstlagstiftningen även under kris och krig. Det innebär att kommunen behöver bygga en beredskap som

gör det möjligt att så långt som möjligt fullgöra sitt ordinarie ansvar samtidigt som behoven kan öka kraftigt. Socialstyrelsens planeringsinriktning från 2026 utgår därför från att socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården ska utveckla förmåga att upprätthålla verksamheten under minst två veckor med egna resurser (Socialstyrelsen, 2026).

6 Strukturer och aktiviteter i kommunerna

I analysen har också identifierats ett antal strukturer som kommunerna behöver ha på plats för att reformernas intentioner ska kunna nås. Det krävs också aktiviteter i kommunerna för att få dessa strukturer på plats och möta reformernas krav. I det här avsnittet ges exempel på sådana strukturer och aktiviteter. I [Bilaga 1](#) Effektkedja redovisas strukturer och aktiviteter för respektive reform.

6.1 Strukturer för samverkan

Som konstaterats i kapitel 3 har flera av reformerna ett innehåll som kräver samarbete med andra. Barn, unga och vuxna som berörs av reformerna har ofta komplexa behov som sträcker sig över flera sektorer, vilket innebär att socialtjänsten inte kan agera isolerat. Effektiva insatser kräver att skola, elevhälsa, hälso- och sjukvård, polis, Arbetsförmedlingen och andra aktörer arbetar utifrån gemensamma mål, delade bedömningsgrunder och koordinerade processer. I dag präglas systemen ofta av organisatoriska stuprör, olika lagstiftningar, skilda journalsystem och varierande arbetssätt. Detta skapar glapp som kan innebära att risker missas, insatser fördröjs eller att helhetsbilder av individens situation inte fångas upp. Reformeringen av socialtjänsten ställer krav på strukturer för samverkan som är både formella och praktiska såsom gemensamma mål och värderingar, vissa överenskommelser, tvärprofessionella team, samordnade planeringsprocesser och kontinuerliga forum för gemensam analys och uppföljning.

I någon intervju lyfts risken att man bara samverkar utan att det sker någon faktiskt verksamhet. Någon konstaterar också att det riskerar att ske slumpvis utan struktur. Respondenten menar att det krävs gemensamma mål på ledningsnivå och en organisering som gör att samspelet mellan aktörerna kan ske utan att möten och andra gemensamma aktiviteter tar upp en väsentlig del av verksamhetens tid. Syftet med olika samverkansorgan och grupper måste vara tydligt och löpande utvärderas.

I de dialoger vi haft med kommunerna framkommer att genom reformerna kan samverkan inte längre ses som en kompletterande aktivitet, utan det är en grundläggande förutsättning för att reformerna ska kunna genomföras med avsedd effekt. Det ställer krav på tydliga strukturer och att horisontella processer prioriteras lika mycket som vertikala. Vissa menar att samverkan också förstärkts i praktiken. Andra menar att behovet är identifierat men att formerna inte har satts. I sista avsnittet påpekas vikten av systemledarskap.

6.2 Analyskapacitet

Som framgått i kapitel 3 ställer flera reformer krav på att kommunen analyserar utvecklingen inom ett område och vidtar åtgärder eller tillhandahåller insatser för att

motverka samhällsproblem eller stödja grupper och individer. Ansvar för att förebygga brottslighet och socialtjänstens planeringsansvar är sådana exempel. Kommunerna måste därför ha den kapacitet som krävs för att samla in data och göra analyser. Det handlar både om system och om analyskompetens. En företrädare för en mindre kommun som intervjuas i analysen konstaterar att de saknar de förutsättningarna. I större kommuner finns den i hög grad. Flera efterfrågar stöd i analysarbetet från nationella myndigheter, SKR eller regionala stödstrukturer.

6.3 Digital infrastruktur

Reformerna ställer nya och högre krav på Socialtjänstens verksamhetssystem. I vissa intervjuer beskrivs IT-stödet fragmenterat efter år av stegvis utbyggnad. De flesta systemen är utformade för administration och dokumentation snarare än analys och samverkan. Nu behövs andra egenskaper i systemen exempelvis förmåga att följa en individs sammanhållna process snarare än insats för insats eller förmåga att visualisera centrala arbetsflöden och koppla dessa till nationella handböcker, kunskapsstöd, lokala samverkansrutiner och liknande. Ändamålsenliga verksamhetssystemen är också avgörande för kommunerna på ett systematiskt och transparent sätt ska kunna följa upp effekterna av sina insatser.

Reformerna kräver att socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola, polis och arbetsmarknadsaktörer ska arbeta mer integrerat. Samtidigt ökar kraven på spårbarhet, kvalitetssäkring och uppföljning. En central del förutsättningarna för detta är att den data som finns i systemen är strukturerad så att den talar med andra system, utbyter information och skapa sammanhängande arbetsflöden över verksamhets- och myndighetsgränser. I praktiken innebär det att socialtjänstens system behöver kunna kommunicera med skolans elevhälsosystem, regionens journalsystem, polisens informationsplattformar och Arbetsförmedlingens digitala verktyg samt att socialtjänstens egna interna system kan kommunicera utan hinder. Samtidigt måste sekretess och behörigheter hanteras ändamålsenligt.

När system inte kan utbyta data uppstår digitala stuprör. E-hälsomyndigheten har regeringens uppdrag att skapa en ändamålsenlig informationsstruktur för interoperabilitet inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Kraven på digitalisering som bara delvis följer av reformerna som analyseras i den här rapporten tar mycket tid och resurser i anspråk hos kommunerna och de aktörer man ska samverka med. Inte sällan saknas kompetensen utan den behöver tillföras genom konsultstöd. Utvecklad infrastruktur förutsätter att det finns kompetens att ställa rätt krav på leverantörerna och att upphandlingsprocesserna fungerar. E-hälsomyndighetens uppdrag kopplat till socialdataregisterlagen kommer att möta dessa behov inom vård, tandvård och omsorg.

Som ett sätt att hantera de digitala utmaningarna har Sveriges samtliga kommuner enats om ett handslag för digitalisering. Arbetet som leds av SKR, Adda och Inera och är en kraftsamling för att gemensamt och strategiskt driva välfärdsutveckling genom digitalisering med fokus på skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Det är dock ett långsiktigt arbete på en övergripande nivå. I våra intervjuer uttrycker flera kommunrepresentanter att man ser digitaliseringen som en stor utmaning för den egna kommunen som kräver både kompetens och resurser.

6.4 Kompetensförsörjning

Reformerna förstärker behovet av kompetens på flera nivåer. Tidiga insatser för barn och unga kräver fördjupad kunskap om riskbedömning, barns utveckling och tvärprofessionella arbetssätt. Samsjuklighetsreformen och Stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård innebär att kommunerna behöver specialiserad hälso- och sjukvårdspersonal och personal med kompetens inom psykiatri och beroende. Språkravet i omsorgen ställer krav på språkutvecklande insatser och utbildningsstöd för befintlig personal. Det brottsförebyggande arbetet och Lag om insatser när samtycke saknas kräver fördjupad juridisk kompetens, förmåga att hantera komplexa utredningar och kunskap om samverkan med polis och rättsväsende.

Utöver specialistkunskap behöver kommunerna säkerställa att chefer och medarbetare har kompetens att arbeta i en digitalt stödjande miljö, där dokumentation, informationsdelning och uppföljning sker strukturerat och rättssäkert. Det handlar både om att göra rätt saker och att göra dom på rätt sätt. Kompetensförsörjning som förutsättning för socialtjänstens omställning innebär därför inte enbart att rekrytera fler medarbetare, utan lika mycket om att skapa långsiktiga strukturer för kompetensutveckling, metodstöd, introduktion, handledning och lärande i vardagen. Utan en stabil kompetensförsörjning blir det svårt för kommunerna att bygga upp den kapacitet som behövs för att stärka stödet till de individer som har behov av socialtjänstens insatser.

I flera intervjuer framhålls att det pågår en sådan utveckling i socialtjänsten och att förutsättningarna ökar bland annat genom NUSO.

“Den systematiska uppföljningen via NUSO har varit både ett systemstöd och ett strukturstöd. Det borde skalas upp och omfatta flera insatser”. Socialchef medelstor kommun

Yrkesresan är ytterligare ett exempel på insatser som syftar till att långsiktigt stärka kommunernas kompetensförsörjning på området. Yrkesresan är ett samarbete mellan SKR, Socialstyrelsen och de regionala samverkans- och stödstrukturerna. Idag är 95 % av landets kommuner anslutna till Yrkesresan.

6.5 Kommunal ledning och styrning

Förmågan att leda hela socialtjänstens verksamhet mot uppsatta mål är, tillsammans med andra kommunala förvaltningars uppdrag, av stor betydelse för kommunernas förutsättningar att nå reformernas intentioner. Det handlar bland annat om att politiska beslut lokalt utgår från kommuninnevånarnas behov samtidigt som nationell lagstiftning följs. I några intervjuer beskrivs att stabila majoriteter och samarbete mellan partier och enskilda förtroendevalda kan spela en avgörande roll. För att en omställning ska kunna göras och många krav hanteras samtidigt krävs också en stabil ledning. Den höga omsättningen av kommundirektörer (nästan hälften mellan 2022 och 2025) och socialchefer som varit de senaste åren kan ha negativ inverkan på utvecklingen (Dagens Samhälle, 2025). Förekomsten av hat och hot mot förtroendevalda och kommunala tjänstepersoner är också en betydande verksamhetsrisk.

I de kontakter vi haft med chefer inom socialtjänsten framhålls att det ställs särskilda krav på ledare som ska leda komplexa processer, som att förverkliga den nya socialtjänstlagens intentioner och samtidigt hantera en rad andra regelförändringar som påverkar uppdraget. Ofta fungerar inte traditionell styrning och implementering som bygger på analys, noggrann planering och stegvis införande. Ledarskapet behöver ha starkt fokus på verksamhetens mål och uppdrag och göra det begripligt för medarbetare. Frågor som; hur går det, vad är hindren, vad skapar möjligheter, behöver ställas löpande. I något samtal beskrivs det som att det är viktigt med närhet mellan strategisk och operativ nivå.

"Medarbetarna är utsatta före att hårt tryck. Det är viktigt är att jag är synlig i verksamheten och hör hur det går." Socialchef

Flera framhåller också att det förebyggande och samhällsinriktade uppdraget i den nya socialtjänstlagen måste vara en fråga för hela kommunen. Någon socialchef menar att det ibland är svårt att få förståelse för det perspektivet. En annan menar att hon fått kommunens ledningsgrupp att se sitt gemensamma ansvar. I en intervju lyfts att ansvaret ligger hos kommunens ledning.

"Vi har uppvaktat kommunchefer i länet, för att de ska förstå att detta är en fråga om social välfärd och det är alla delar av kommunen skapare av." RSS-företrädare

7 Perspektiv på utvecklingen

I komplexitetsforskningen understryks att komplexa problem behöver hanteras med stöd av olika perspektiv. Det här avsnittet beskriver därför utvecklingen i socialtjänsten med ny lag och ytterligare ett stort antal reformer ur olika aktörers perspektiv.

Inledningsvis ges en bild av förhållandet mellan kommunerna och staten som det uppfattas av kommunerna. Därefter beskrivs vad brukar- och intresseorganisationer lyft i en särskild dialog inom ramen för analysen. Sist beskrivs Socialstyrelsen syn på stöd och styrning inom området. Det redogörs också för åtgärder som görs i den statliga styrningen i syfte att den i högre grad ska underlätta för kommunerna att genomföra reformerna.

I avsnittet används begreppen stöd, styrning och gemensamt lärande. I det ingår det som traditionellt beskrivs som kunskapsstyrning men också regelgivning, stöd för implementering, information och andra åtgärder som syftar till att underlätta för kommunerna eller påverka dem i en viss riktning. Med lärande avses erfarenhetsutbyte, gemensamt utforskande av olika problemställningar och dialog.

Stöd och styrning utövas med den definition som används här av riksdag och regering och nationella statliga myndigheter och länsstyrelserna men också av SKR, FoU-miljöer och RSS-strukturerna. Lärandet sker gemensamt mellan kommunerna och mellan kommunerna och andra aktörer. Representanter för socialtjänstens brukare ingår i vissa forum.

I avsnittet används dock endast begreppen stöd och styrning på de flesta ställen eftersom de är mest relevanta för det som beskrivs.

7.1 Stöd och styrning och praktik går inte i takt

Ett återkommande dilemma som lyfts i dialogerna är att stöd och styrning inte går i takt med reformtrycket utan kommer för sent. Detta innebär att kommunerna inledningsvis behöver göra egna uttolkningar av nya reformer. Representanter för mindre kommuner anger i intervjuerna att de upplever detta som hanterbart, då verksamheten är mindre och mer sammanhållen, vilket underlättar snabb intern kommunikation och justeringar när statliga riktlinjer senare publiceras. Samtidigt framgår av tidigare granskningar inom området att de små kommunerna ofta saknar analyskapacitet och andra förutsättningar för att praktiskt tillämpa ny kunskap (Statskontoret, 2025).

Även större kommuner beskriver betydande utmaningar i vårt material. De uppger att det tar minst ett år att implementera en ny riktlinje i hela organisationen, och ytterligare tid innan den får genomslag i verksamheten. Att först rulla ut egna riktlinjer och därefter revidera dessa när nationella kunskapsstöd publiceras bedöms som alltför resurskrävande.

"Socialstyrelsen behöver bli mer snabbfotad i sin kunskapsstyrning. Vi behövde köpa in juristkompetens från SKR för att få stöd med uttolkningen av vissa reformer." Socialchef i större kommun

Ett annat perspektiv på detta gavs i en dialog där man menade att det kronologiska synsättet att riksdagen ska besluta, myndigheterna ge implementeringsstöd och kommunerna implementera har brister. I stället måste det, enligt resonemanget, vara ett samspel där kommunen först analyserar hur behoven hos innevånarna ser ut och vilket arbete som görs inom området där nya bestämmelser kommer att träda ikraft. Därefter vidtas åtgärder från myndigheterna kanske genom tester och piloter och med stark påverkan av verksamhetens medarbetare. Myndigheternas stöd kan komma in vid olika tidpunkter i den processen. Olika kommuner kan ha behov av stöd vid olika tidpunkter. Flera av de intervjuade kommunerna och företrädare för SKR påpekar vikten av att den nationella nivån förstår att anpassningen till socialtjänstlagen i kommunerna är en pågående process som inte helt är beroende av vilka initiativ som tas nationellt.

De kommunföreträdare som intervjuats i den här analysen använder inte begreppet verksamhetsnära stöd. Det som efterfrågar är information och förståelse för hur reformerna hänger ihop och hur de ska tillämpas. Exempel på frågor som nämns är hur insatser utan biståndsbeslut ska dokumenteras och hur information för hanteras och delas. Även behovet stöd för att bygga upp strukturer för att kunna hantera data nämns i intervjuerna.

I flera intervjuer påpekas att kommunerna själva måste hantera de utmaningar som finns och hitta lokala lösningar. Citatet nedan illustrerar väl den positionen.

"Vi kan inte vänta på instruktioner från SKR eller planera verksamheten utifrån målet att inte drabbas av vite. Vi måste ta oss an frågorna utifrån våra kommunmedborgares behov med de verktyg vi har." Medarbetare i mindre kommun

I dialogen med SKR och socialchefsnätverket har det särskilt lyfts att stöd, styrning och gemensamt lärande måste ha ett starkt fokus på kommunernas ledning och styrning. Argumentationens kärna är att av stor betydelse för utvecklingen är förmågan att använda resurser för att långsiktigt kunna stärka socialtjänstens kapacitet och förutsättningar. Då blir sambandet mellan olika regler, kunskap, arbetssätt och de strukturer som behövs för att hantera uppdraget avgörande. Det är frågor som ligger på ledningsnivå. Flera menar även att lärande och gemensamt utforskande måste få stort utrymme i det arbete som behöver göras.

7.2 Samordning och systemperspektiv på nationell nivå

I intervjuerna med socialtjänstens chefer framkommer, som framgått tidigare, en tydlig bild av ett starkt reformtryck. Cheferna beskriver att de inte hinner sätta sig in i

reformerna i den omfattning de önskar. Flera uppger att den kraft och entusiasm som följde införandet av den nya socialtjänstlagen har försvagats i takt med att efterföljande reformer har presenterats. Vissa reformer upplevs dessutom stå i konflikt med den pågående omställningen mot en kunskapsbaserad socialtjänst.

"Man har skickat ut 1000 bollar utan att titta på hur de landar. Det går inte att ta varje enskilt." Socialchef i stor kommun

Några av de som intervjuats anser att det inte finns någon nationell struktur för hur olika regeringsinitiativ kommuniceras till kommunernas socialtjänst. De saknar en utpekad nationell aktör med ansvar för en samordnad kommunikation.

Uppfattningen hos kommunerna är att de inte själva har tillräcklig kapacitet att inhämta och hantera information om utredningar, lagrådsremisser eller beslutade lagar på ett effektivt sätt. De större kommunerna menar att det vore önskvärt med en nationell struktur för detta samtidigt som de har skapat sig möjligheter att hantera detta genom sina stödfunktioner. Stockholms stad har exempelvis gjort en egen analys och visualisering av den senaste årens reformer.

Flera mindre kommunerna ser det nära samarbete med RSS som deras möjlighet att tillförsäkra sig att de nås av information som är relevant för dem. En RSS-representant som intervjuats anger att hen försöker begränsa informationsflödet till kommunerna eftersom det är så stort. Hen är också noggrann med att sortera informationen så att den endast går till de funktioner som har nytta av den. Mindre stuprör och förstärkt systemsyn efterfrågas av alla som intervjuas.

"Från nationellt håll behöver man hjälpa till mer. Det räcker inte med att säga de hänger ihop, någon måste säga hur de hänger ihop och på vilka sätt de hänger ihop." RSS-representant

I vårt material pekas också på att de olika nationella myndigheternas samordning är svag. Det stämmer överens med vad som framkommit i tidigare granskningar av det nationella kunskapsstödet. I ett samtal ges exemplet att Socialstyrelsens kunskapsstöd och IVO:s tillsyn uppfattas utgå från olika principer och språkbruk. Det skapar osäkerhet kring vad som är rätt och hur olika utmaningar i kommunen kan lösas. På vissa områden menar flera av de intervjuade också att myndigheternas uppdrag går in i varandra. I citatet nedan ges ett sådant exempel:

"Den statliga styrningen är inte anpassad till den systemomställning som pågår. De utövar själva inte ett systemledarskap. Ta till exempel hanteringen av riktade statsbidrag på våldsområdet, flera olika myndigheter hantera statsbidrag på samma eller närliggande områden med helt olika krav på vad som ska inrapporteras och när." RSS-representant

Inom ramen för analysen har det gjorts en översiktlig genomgång av webbplatser hos myndigheter som kan ses som centrala för socialtjänstens omställning,

Jämställdhetsmyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Skolverket och Brottsförebyggande rådet. Dessa myndigheter informerar översiktligt om socialtjänstlagen på sina webbplatser, men det görs inga uttolkningar av hur kommunerna kan arbeta för att införliva lagen i det arbete som bedrivs inom myndighetens ansvarsområde. Ingen myndighet beskriver heller sin roll i förhållande till socialtjänstlagen och hur den kan bidra till att operationalisera lagens intentioner utifrån sitt uppdrag.

7.3 Brukares perspektiv på stöd och styrning

I analysen har dialoger förts med tre nationella intresse- respektive brukarorganisationer inom psykisk hälsa, psykisk ohälsa och beroendesjukdom och ekonomisk och social utsatthet. Organisationerna har tillfrågats om vad de ser krävs för att intentionerna med reformerna ska uppnås. De synpunkter och förslag som gavs återspelar väl de behov som framkom i invånardialogerna som genomfördes inom SKR:s utvecklingsarbete *Tidiga insikter för tidiga insatser*.

Samtliga organisationsföreträdare menar att medlemmarnas erfarenheter och behov visar att omställningen inom socialtjänsten oavsett om det gäller samsjuklighetsreformen, aktivitetskravet eller annat stöd – måste utgå från hur stödet faktiskt upplevs av de invånare som får stödet. De samlade som iakttagelserna som tas upp i samtalet följer ett antal återkommande teman: otillräcklig individanpassning, svag delaktighet, bristande tillgänglighet och en oro för att kommande reformer ska skapa nya hinder för dem som har behov på flera livsområden samtidigt, även om intentionen är den motsatta.

För att reformernas intentioner ska realiseras behöver socialtjänsten enligt organisationerna, utveckla ett arbetssätt som bygger på genuin delaktighet, individuellt anpassade insatser och en tydlig helhetssyn. Personens ska inte, som ofta sker idag, hanteras i delar. Mötet med socialtjänsten måste utformas som ett dialogbaserat samtal där individens behov, önskemål och erfarenheter aktivt efterfrågas och ligger till grund för bedömningar och beslut. Socialtjänsten behöver säkerställa att insatserna utgår från vad individen faktiskt behöver – inte enbart från de insatser som råkar finnas tillgängliga. Detta förutsätter flexibilitet i insatsutbudet och förmåga att anpassa stöd till personer med komplexa eller varierande funktionsnivåer. Anhörigas kunskap om vad som fungerar för individen behöver också integreras som en självklar del i utformningen av stöd.

En annan central förutsättning för att reformerna ska skapa det värde som avses är enligt organisationerna att brukares och anhörigas erfarenheter används som underlag i det fortsatta utvecklingsarbetet och att detta görs med systematik. Socialtjänsten behöver etablera strukturer där erfarenhetsbaserad kunskap tas tillvara genom

exempelvis brukarrevisioner och peer support. För att insatserna ska bli träffsäkra krävs att även erfarenheter av behovsbedömningar tas till varar på.

Organisationerna lyfter också att socialtjänsten behöver finnas närmare människors vardag och etablera en synlighet och närvaro som gör det lätt att söka stöd i tid.

”Lätt tillgänglig får inte bara blir ett begrepp, det behöver bli något konkret och påtaglig, med enkla kontaktvägar och möjlighet att möta en socialsekreterare utan att först behöva fylla i en massa formulär på rätt sätt.” Företrädare för brukarorganisation

För att reformerna ska få genomslag menar organisationerna också att det krävs att stödinsatser utformas utifrån hela familjens förutsättningar, vilket förutsätter att olika verksamheter inom kommunen arbetar samordnat. Det krävs också att hälso- och sjukvården lyckas skapa gemensamma bilder av ansvar, roller och förväntningar, särskilt i övergångar som utskrivning från heldygnsvård.

7.4 Statens perspektiv på stöd och styrning

Kommunernas efterfrågan av ökat systemperspektiv har delvis mötts av åtgärder på den nationella nivån. Exempelvis har Socialstyrelsen fått ett samlat regeringsuppdrag att stödja implementeringen av nya reformer inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård (Socialdepartementet, 2026b). Uppdraget omfattar den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och föreslagen i propositionen Förebyggande insatser inom socialtjänsten till skydd för barn och unga vid bristande medverkan (Regeringen, 2025). Ett annat exempel på ambitionen till samordning är uppdragen till flera myndigheter att stödja omställning till den nya socialtjänstlagen.

Även Socialstyrelsen ser behovet av och vidtar åtgärder för att förstärka sin kapacitet att ta ett helhetsperspektiv. Företrädare för myndigheten menar att det här analysuppdraget till Samhällsnytta är ett initiativ som man hoppas ska hjälpa till att stärka myndighetens systemkapacitet. Det sker också andra aktiviteter för att öka samordningen mellan uppdrag och insatser på myndigheten bland annat när det gäller barn. Det finns sedan länge särskilda samordnare utsedda inom vissa sakområden som till exempel barn, äldre och funktionshinder. Insatserna för att stödja genomförandet av nya socialtjänstlagen hålls ihop i en särskild struktur. Under hösten genomförs också åtgärder för att binda samman olika delar inom ramen för regeringens strategi för psykisk hälsa. I en intervju konstateras dock att det är en balans mellan att samordna alla uppdrag och arbeta över gränser och att ha tid att utföra det som faktiskt står i dem.

Ändå är den bild Samhällsnytta får genom samarbetet med Socialstyrelsen att det är en myndighet med extremt många regeringsuppdrag och svårigheter att hålla ihop olika uppdrag och visa sambandet mellan dem. Det är också en bild som bekräftas av Statskontorets och Myndigheten för vård och omsorgsanalys granskningar.

Myndighetens omorganisation sedan årsskiftet har som ett syfte att stärka samordningen mellan alla uppdrag men har ännu inte fått genomslag. Att hitta nya arbetssätt kräver också tid och utrymme.

"Vi har identifierat problemen och arbetar hårt med att hitta formerna" Chef på Socialstyrelsen

Bland medarbetare som deltagit i intervjuer och dialoger framkommer ibland en frustration. De många uppdragen skapar hos vissa stress och en känsla av att inte kunna arbeta långsiktigt.

7.4.1 Samarbete mellan myndigheter

Det finns sedan länge strukturer som syftar till att hålla ihop stöd och styrning mellan olika aktörer. Partnerskapet till stöd för kunskapsstyrning inom socialtjänsten är en nationell samverkansstruktur som ska knyta ihop statens kunskapsstyrning med kommunernas och den regionala nivåns behov och utvecklingsarbete.

I partnerskapet ingår Socialstyrelsen, SKR och de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS). Från den statliga sidan deltar 2026 även E-hälsomyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Forte, MFoF, MFD och SBU. Partnerskapets vision är att genom dialog och samordning bidra till behovsanpassad kunskapsutveckling och stöd till implementering, så att bästa tillgängliga kunskap faktiskt används i socialtjänsten.

Som beskrivits har också flera myndigheter uppdrag inom området. På vissa områden, som exempelvis våld i nära relationer, är det ett antal både nationella och regionala aktörer som har uppdrag, i det fallet Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna. I en dialog med högnivågruppen konstaterade myndighetscheferna själva att starkare samordning och tydligare roller behövs.

7.4.2 Verksamhetsnära stöd

På Socialstyrelsen pågår en omställning till vad man kallar ett mera verksamhetsnära stöd. När det gäller förmågan och kapaciteten hos myndigheter att bedriva ett sådant stöd framkommer olika bilder i intervjuer och dialoger. En del av underlaget pekar på att det finns en osäkerhet i myndigheten kring vad ett sådant stöd innebär och vad myndigheten kan uttala sig om och inte. Men det ges också exempel på hur det verksamhetsnära stödet utvecklats de senaste åren. Någon nämner att de ordinarie processerna numera innehåller mycket mera kontakter med kommuner, iterativa arbetssätt och dialoger med användarna om behov, än vad som tidigare var fallet.

"Vi jobbar på ett helt annat sätt nu än när jag började här. Tanken på hur material ska tas emot och användas är mycket starkare." Chef på Socialstyrelsen

Flera pekar också på särskilda verksamheter som har sådana uppdrag, till exempel nationellt kompetenscentrum för äldreomsorgen och de nationella förstärkningsteamerna för socialtjänstens insatser till barn och unga. De senare beskrivs också i en intervju som en viktig källa till hur det ser ut i kommunerna och vilka behov som finns.

Både Myndigheten för vård och omsorgsanalys och Statskontoret har i sina granskningar sett behovet av det verksamhetsnära stödet utvecklas mera men Statskontoret konstaterar också att det sker en utveckling med den inriktningen.

8 Slutsatser

I det här avslutande avsnittet dras några övergripande slutsatser av den systemanalys som gjorts av de senaste årens reformer inom socialtjänsten. Begreppen stöd, styrning och gemensamt lärande används på det sätt som beskrivits i inledningen till [avsnitt 9](#).

8.1 Fokus på långsiktigt kapacitetsbyggande

I rapporten konstateras att det finns ett samband mellan de senaste årens reformer och att de i delar knyter väl an till socialtjänstlagens intentioner. Det är möjligt att sortera in dem under övergripande rubriker som *barn och unga, socialtjänstens arbetssätt* och *socialtjänstens ansvarstagande i samhället i samspel med andra aktörer*.

Nya behov och förutsättningar kommer hela tiden att uppstå i kommunerna.

Samhällsutmaningar kommer även att leda till fortsatta nationella initiativ.

Socialtjänstlagen kan därför beskrivas som navet i ett hjul. Ett hjul som succesivt byggs på med ytterligare ekrar genom fortsatta reformer och andra förändringar.

Navet består av socialtjänstlagens grundläggande principer som är tillgänglighet, förebyggande insatser, kunskapsbaserade insatser och planeringsansvaret. Utveckling och kapacitetssuppleering inom dessa processer ökar förutsättningarna att hantera ytterligare reformer och andra initiativ som utvidgar socialtjänstens grunduppdrag. Ett sådant angreppssätt ligger väl i linje med utgångspunkten i SKR:s lärprocesser, att fokus inte ska ligga på varje enskild paragraf utan på omställningen i sig.

I rapportens [avsnitt 8](#) konstateras också att socialtjänstlagen och de övriga reformerna i hög grad ställer liknande krav på samma områden. Dessa är:

- Digital infrastruktur
- Strukturerade samverkansformer
- Långsiktig kompetensförsörjning
- Förmåga att göra analyser av innevånarnas behov och samhällets förutsättningar att möta dessa

Ett sätt att hantera reformtrycket är att med utgångspunkt från socialtjänstlagens grundprinciper systematiskt bedriva aktiviteter på dessa områden enskilt och tillsammans. På det sättet flyttas fokus från genomförande av ett stort antal reformer till ett långsiktigt kapacitetsbygge. Vi återkommer till dessa områden när vi nedan drar slutsatser kring stöd, styrning och lärande på nationell nivå.

8.2 Kapacitetsbyggandet måste ske i hela kommunen och tillsammans med andra aktörer

Det långsiktiga kapacitetsbyggandet utmanar kommunernas förvaltning på många områden och kräver därför gemensamt ansvarstagande. Det handlar om HR som måste vara med när olika lösningar utformas för att möta kompetensbristen. Tjänster och arbetsinnehåll kan behöva förändras och ibland delas mellan kommuner eller mellan region och kommunerna. Ett annat område är utvecklingen av den digitala infrastrukturen i kommunen som måste utformas med beaktande av socialtjänstens behov och förutsättningar.

Som konstaterats i [avsnitt 5](#) kräver reformeringen av socialtjänsten att kommunerna själva är aktiva och analyserar sina innevånares behov i relation till nya regler och vilken kapacitet, till exempel i form av kompetens och systemstöd, som finns att möta kraven. Fokus måste ligga på varför förändringarna behövs och vilket värde de ska skapa för innevånarna. Även förmågan att göra analyser måste utvecklas i hela kommunen och inte bara inom socialtjänsten.

Flertalet lagar inklusive socialtjänstlagen kan inte efterlevas utan medverkan från olika verksamhetsgrenar i kommunen till exempel skola, förskola, bostadsbyggande, sysselsättningsfrågor och stadsplanering. Brukarorganisationerna har i analysen framfört att kommunens insatser behöver hänga ihop både med varandra och med andra. I dialogerna med chefer i socialtjänsten understryks vikten av att hela kommunen finns med i arbetet, samtidigt som det framgår att det är olika i vilken mån det fungerar så.

Behovs- och kapacitetsbedömningarna måste också göras tillsammans med andra myndigheter. När det gäller det brottsförebyggande arbetet är Polisen en sådan samverkansaktör och när det gäller samsjuklighet och nära vård måste analyser av behov och kapacitet göras tillsammans med regionernas hälso- och sjukvård. Även privata aktörer är viktiga för att socialtjänsten ska nå sina mål. Det handlar om näringslivet som spelar en avgörande roll för sysselsättning och försörjning och om civilsamhället vars verksamheter kan erbjuda bland annat långsiktiga relationer, hjälp i utsatta situationer och minskad ensamhet.

Det är också kommunerna som har förutsättningarna att göra olika grupper av kommuninvånare delaktiga och säkerställa att deras erfarenhet av vad som behöver förbättras tas tillvara i en utvecklingsprocess. Dessa behöver hämtas in på systemnivå och handla om de samlade insatsernas värde för brukare och anhöriga. Inte bara vissa insatser och enskilda delar.

I dialogen med brukarorganisationerna understryks att brukare behöver vara med i kommunernas omställning till den nya socialtjänstlagen. Även någon företrädare för kommunerna lyfter detta men generellt är det få som pratar om klienter och brukare som

medskapare i den pågående utvecklingen. Det förefaller därför som ett utvecklingsområde.

8.3 Gemensamt ansvarstagande kräver systemledarskap

För att kunna hantera nya krav och utmanande systemförändringar på ett samlat sätt utifrån socialtjänstlagen krävs systemledarskap. Med det menas att det finns en ledningsstruktur som tar ansvar för helheten och leder mot den övergripande målbild som ska nås enligt socialtjänstlagen och övriga reformer. Eftersom fokus måste vara på kommuninnevånarnas behov behöver det också finnas former för hur systemledarskapet ska kunna beakta olika brukargrupperns erfarenheter och kunskap. Det behöver ske på ett strukturerat sätt och i en återkommande process. Olika metoder kan användas som intervjuer, paneler, fokusgrupper och direktdialog mellan systemledningen och berörda innevånare.

Systemledningens fokus är inte i första hand att styra verksamheter eller fatta beslut om den dagliga driften utan att hålla samman utvecklingen mot ett gemensamt ändamål, skapa förutsättningar för samarbete och säkerställa att de samlade insatserna ger det värde för innevånarna som den nya socialtjänstlagen och de övriga reformerna syftar till. Systemledarskapet behöver utövas på övergripande nivå i kommunen för att helhetsperspektivet ska kunna uppnås. Systemledningens uppgift är att identifiera hinder i systemet, hantera gränsdragningsfrågor och skapa former för dialog och gemensamt lärande mellan verksamheter och huvudmän. Den består lämpligen av personer i ledningsfunktioner i olika delar av kommunen med mandat att företräda sina organisationer och att fatta eller bereda gemensamma beslut. En ledningsgrupp i kommunen kan utöva systemledarskapet.

Det behöver även finnas ett systemledarskap som omfattar andra verksamheter än de som kommunen ansvarar för. Som nämnts tidigare ställer flera reformer som till exempel Nära vård och Samsjuklighetsreformen särskilda krav på gemensamt ansvarstagande över huvudmannagränser. Ett sådant systemledarskap utövas lämpligen av personer i ledningsfunktioner från kommuner och region med mandat att företräda sina organisationer och att fatta eller bereda gemensamma beslut. Systemledningen behöver organiseras så att det går att hantera flera områden samtidigt och inte delas upp med utgångspunkt från de olika reformerna.

8.4 Stöd och styrning bör ha fokus på system- och kapacitetsbyggande

Det som beskrivits ovan är lättare sagt än gjort. Mindre kommuner som intervjuats i analysen har konstaterat att de har stora svårigheter att hantera nya krav och reformer i

den omfattning som varit aktuellt de senaste åren. Ofta saknar man resurser att följa nationella initiativ och har inte den kapacitet som krävs för att analysera hur det hänger ihop och genomföra sådana behovsinventeringar och tester som krävs.

Systemet för stöd, styrning och lärande inom socialtjänsten behöver därför inriktas på att stödja långsiktig kapacitetsuppbyggnad i kommunerna, särskilt på de områden som i den här rapporten pekas ut som gemensamma utmaningar i de reformer som genomförs. Det kan handla om att ge stöd till inventeringar av befintlig verksamhet, skapa mallar och utveckla program för behovsanalyser. Att tillhandahålla mått och indikatorer för uppföljning är en viktig uppgift. Ett särskilt fokus behöver vara på ledning och styrning så att förutsättningarna för helhetssyn och långsiktighet förstärks.

Det handlar också om att utveckla den digitala infrastrukturen. Här har flera statliga myndigheter som Socialstyrelsen, E-hälsomyndigheten och Integritetskyddsmyndigheten roller. Ett betydande arbete sker hos kommunerna själva, enskilt och i olika former av samarbeten inom SKR och digitaliseringsbolaget Inera som dock främst är inriktat på regionernas verksamhet. Mångfalden av aktörer som har olika intressen och uppdrag och kommunernas olika förutsättningar att driva utvecklingen inom området gör det komplext. Lösningar måste hittas på lång sikt och i samarbete.

8.5 Utvecklingen av verksamhetsnära stöd behöver fortsätta

Vid sidan av det långsiktiga kapacitetsbyggandet behövs också olika former av verksamhetsnära stöd.

Idag finns en frustration hos kommunerna att det nationella stödet ofta kommer för sent. Samhällsnyttas erfarenhet av att samarbeta med Socialstyrelsen är att det finns en stark vilja hos myndigheten att utveckla ett mer verksamhetsnära och snabbare stöd och som framgått i [avsnitt 9.4.2](#) tas också sådana initiativ. Samtidigt framkommer också i våra intervjuer med medarbetare på myndigheten att man upplever en osäkerhet kring vad verksamhetsnära stöd är och hur det kan bedrivas.

Ibland tycks också myndighetsstrukturen i sig försvåra en sådan utveckling. De olika delarna i ett kunskapsstödjande arbete kan ta lång tid och kraven på att följa vissa förutbestämda steg är höga. Kraven på vad Socialstyrelsen kan uttala sig om förefaller i de samarbeten Samhällsnytta har med myndigheten ofta tolkas snävt.

Kultur och arbetssätt kan därför behöva utvecklas. Ledningen kan pröva att systematiskt väga risken med att uttala sig för långtgående i en fråga eller göra fel, mot risken att kommunerna inte får det stöd de behöver för att kunna tillgodose innevånarnas behov på socialtjänstens område. Handlar det om enskildas rättssäkerhet, eller om frågor som kan innebära kraftigt ökade kostnader för huvudmännen, är riskerna med felaktiga eller

för vida uttalanden stora. På andra områden får tydliga svar på hur-frågor inga allvarliga konsekvenser samtidigt som de kan göra stor nytta för kommunerna.

8.5.1 Balansen mellan stöd och styrning

Av vad som framkommit i intervjuerna dras slutsatsen att utvecklingsinsatserna till stor del behöver genomföras tillsammans med kommunerna eftersom omställning redan pågår men också för att förutsättningarna i kommunerna är så olika. Stöddokument och andra insatser behöver tas fram i interaktiva utvecklingsprocesser som anpassas till hur stödet används. Synsättet att det inte handlar om en process uppifrån och ner utan om ett gemensamt lärande behöver förstärkas.

Samtidigt finns ett annat perspektiv på frågan som handlar om innevånarens förväntningar och rättigheter. Exempelvis ska barn i utsatta situationer ha rätt till hjälp, stöd och skydd. Kommunerna är skyldiga att erbjuda insatser med en viss kvalitet. Ett allt för starkt fokus på kommunens behov och processer riskerar att göra det otydligare vad barnen ska få och om insatserna som ges är tillräckliga. Därför är det viktigt att också betrakta myndigheters insatser som en styrning i syfte att genomföra lagstiftning som ska ge innevånarna ett tillräckligt och jämlikt stöd. Samtidigt riskerar enligt komplexitetsforskningen som redogjorts för inledningsvis i rapporten insatser som formas uppifrån och genomförs enligt en förutbestämd planering bli ett verkningsslöst sätt att sig an komplexa problem. Hårda krav på att en viss personalkategori ska finnas är till exempel utan betydelse om de medarbetarna inte går att få tag på.

Det nationella stödet behöver därför utformas både utifrån perspektivet att myndigheterna på regeringens uppdrag ska stödja genomförandet av lagstiftning som syftar till att skapa värde för innevånarna, och utifrån en insikt att detta ofta måste ske med metoder där kommunerna, som är ytterst ansvariga, är med och formar utvecklingen. Det kan vara en balansgång som det finns skäl att lyfta och föra öppna samtal om. Begreppsapparaten stöd, styrning och gemensamt lärande kan vara särskilt relevant i en sådan dialog eftersom den tydliggör de olika förhållningssätten som behöver komplettera varandra.

8.5.2 Regionala stödstrukturer

I en struktur för kunskapsstyrning behöver stödet delvis ges anpassat till varje kommun. Det förutsätter en regional stödstruktur. I analysen ges exempel på att Länsstyrelsen ger det stödet bland annat på våldsområdet och att RSS-strukturen fyller en sådan funktion inom andra områden till exempel Yrkesresan. Lärprocessen som initierats av SKR förenar ett nationellt koncept med regionalt genomförande av RSS.

Samtidigt konstaterade Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i sin rapport om kunskapsstyrningen att det behöver bli tydligare hur nationella och regionala insatser

hänger ihop. Intervjuerna som har gjorts i den här analysen bekräftar den bilden. I slutet av det här avsnittet pekar vi på att det behövs ökad samsyn kring roller, ansvar och samarbeten i systemet för stöd, styrning och gemensamt lärande.

8.6 Den nationella nivån måste ta tydligare systemansvar

I den här analysen konstateras att det finns samband mellan de olika reformerna och att de i delar knyter väl an till socialtjänstlagens intentioner. Det finns dock ingen nationell aktör som tydligt visar på systemkopplingarna och på det sättet underlättar för kommunerna att utveckla stödet till innevånarna ur ett helhetsperspektiv. Även det som framförts av brukarorganisationerna tyder på att systemsynen behöver förstärkas. De beskriver att människors behov hanteras i delar och att helheten brister. Här görs bedömningen att den nationella nivåns förmåga att fokusera på de samlade värden olika reformer ska ge, kan ha betydelse för hur slutleveransen blir för den enskilde.

Genom Rådet för styrning med kunskap finns ett sektorsövergripande ansvar för att planera och hålla ihop kunskapsstyrningen som ges av olika myndigheter. Även högnivågruppen, som initieras av SKR inom ramen för av omställningen till den nya socialtjänstlagen, syftar till att bidra till helhetsbilden och underlätta gemensamt ansvarstagande på nationell nivå. Intervjuerna i den här rapporten och Vård- och omsorgsanalys och Statskontorets granskningar visar dock att de befintliga strukturerna och arbetssätten inte är tillräckliga för att skapa helhet och sammanhang. Bristerna som beskrivs i [avsnitt 9.2](#), i hur varje myndighet på sin webbplats beskriver socialtjänstens krav och intentioner inom sitt ansvarsområde, underlättar inte kommunernas förståelse för hur lagens systemperspektiv ska omsättas i praktiken.

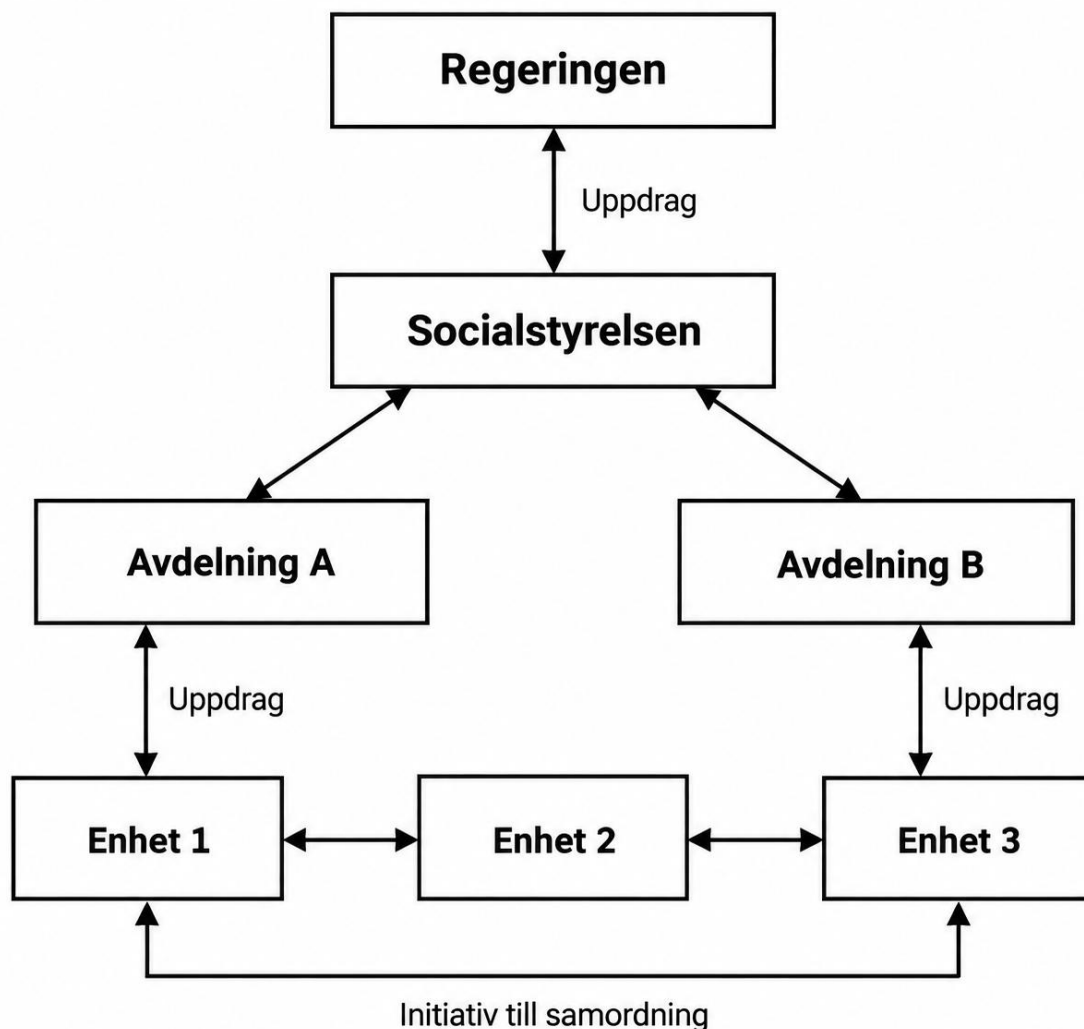
8.6.1 Systemperspektiv i Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har en central roll i systemet för stöd, styrning och gemensamt lärande, särskilt med betoning på de två första processerna. Socialstyrelsens ledning har också i intervjuer inom ramen för den här analysen gett uttryck för att man vill att Socialstyrelsen tar ett starkare systemansvar. Det finns därför skäl att diskutera vilken utveckling som krävs i myndighetens interna styrning och processer för att det ska vara möjligt.

Idag är myndigheten i hög grad påverkad av det stora antalet regeringsuppdrag. År 2024 när Statskontoret gjorde sin myndighetsanalys hade Socialstyrelsen 216 pågående uppdrag. Statskontoret skrev i sin rapport att antalet uppdrag på Socialstyrelsen var avsevärt fler jämfört med myndigheter som de tidigare analyserat. En dialog om att minska detaljstyrningen pågår sedan lång tid tillbaka mellan Socialstyrelsen och Regeringskansliet. Samtidigt är uppdrag till myndigheten ett sätt för regeringsnivån att

hantera problem och frågeställningar som uppstår i den allmänna debatten. Att det skulle ske en stor förändring när det gäller antalet regeringsuppdrag är därför inte realistiskt att tro.

Det sätter fokus på hur uppdragen tas emot. Den bild Samhällsnytta får i samarbetet med myndigheten är att uppdragen fördelas först på avdelningsnivå och därifrån på enhetsnivå. Ibland delas uppdragen upp så att en enhet ska utföra vissa delar och en annan enhet andra delar. Det innebär att det inom ett verksamhetsområde kan finnas många uppdrag uppdelade på många avdelningar och enheter som har ansvar för bemanning och genomförande av varje enskild del. Initiativen till samordning sker mer mellan de olika enheterna och ansvariga medarbetarna än det sker på ledningsnivå när uppdragen fördelas. Bilden nedan, figur 6, syftar till att belysa Socialstyrelsens interna styrning och att samordningen av regeringsuppdragen oftast sker längst ner i systemet.

Figur 6 Socialstyrelsens interna styrning och samordning av regeringsuppdrag

Det kan finna flera vägar för att utveckla den interna styrningen så att systemperspektivet förstärks. Ett kan vara att utveckla och testa modeller för att integrera uppdragen i en övergripande portföljstyrning med tydligt ansvar och kopplingar mellan olika områden. Portföljstrukturen kan innehålla övergripande verksamhetsmål för olika områden som sätts upp av Socialstyrelsen.

Bedömningen av hur indelningen ska se ut kräver dialog och fördjupning av hur olika delar i verksamheten hänger ihop. Vissa områden måste ha kopplingar över socialtjänst och hälso- och sjukvårdsgränser. Vad som är bäst kan inte bedömas inom ramen för det här uppdraget. Den viktigaste slutsatsen här är i stället att samordningen och mottagarstrukturen på något sätt måste utvecklas så att det stora antalet regeringsuppdrag fångas upp och samordnas på ledningsnivå.

8.7 Fortsatt samarbete för att stärka systemet för stöd och styrning och lärande

Stöd och styrning behöver utformas så att kommunernas kapacitet att arbeta i enlighet med nya socialtjänsten och de övriga reformerna långsiktigt förstärks. Det kräver tydlighet i roller, samarbete och gemensamt ansvarstagande. Ovan har konstaterats att det bland annat gäller de aktörer som kan bidra till utvecklingen av en digital infrastruktur i kommunerna.

Men det handlar också om de aktörer som tillsammans utgör en nationell struktur för stöd, styrning och lärande. Här finns de nationella myndigheterna, SKR, RSS-strukturerna, länsstyrelserna och FoU-miljöerna. Även lärosätena en viktig roll. NUSO vid Karlstad universitet anses exempelvis i flera av intervjuerna förbättra socialtjänstens förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat.

Myndigheten för vård och omsorgsanalys har konstaterat att roller och ansvarsfördelning i strukturen inte bildar ett tillräckligt sammanhållet system. Från SKR har det inom ramen för den här analysen framförts att nuvarande strukturer för styrning, stöd och lärande inte är tillräckliga. Det som saknas är b.l.a. fokus på omställning och stöd till ledning och styrning. Underlaget som tagits fram inom ramen för analysen stödjer SKR:s slutsats. Behovet av långsiktiga kapacitetsbyggnad förutsätter även andra samverkansformer utöver de nuvarande.

De stora utmaningarna kommunerna har för att möta behoven hos innevånarna och leva upp till reformerna kräver samarbete och öppen dialog, i kommunerna, i myndigheter, mellan myndigheter, mellan myndigheter och lokala strukturer, mellan myndigheter och SKR och mellan kommuner. I analysen framkommer att det finns en vilja till utveckling i systemet som kan ligga till grund för fortsatta samtal.

Aktörerna i systemet för stöd, styrning och lärande på nationell och regional nivå behöver ta ett gemensamt ansvar för att stärka det system som de utgör tillsammans. Ett sådant arbete skulle också vara ett sätt att hantera de iakttagelser som gjorts av Myndigheten för vård och omsorgsanalys i rapporten om kunskapsstyrning inom socialtjänsten och utveckla det partnerskap som sedan tidigare ingåtts mellan aktörerna. Frågor att hantera skulle vara exempelvis följande:

- roller i systemet för styrning, stöd och lärande
- arbetssätt och samarbeten
- forum och strukturer
- brukarperspektivet i systemet

Här föreslås att Socialstyrelsen, i samråd med SKR, tar initiativ till ett sådant arbete. Förutom aktörerna i systemet för stöd, styrning och lärande måste också kommunerna och brukarorganisationer göras delaktiga i ett sådant arbete. Vilka resultaten skulle vara kan inte sägas på förhand. Myndigheten måste själv bedöma om arbetet aktualiserar frågor som måste förankras hos regeringen. Det kan till exempel vara aktuellt när förordningsstyrda strukturer behandlas.

9 Referenslista

- Brottsförebyggande rådet. (2025). *Myndighetsgemensam lägesbild organiserad brottslighet*. Brottsförebyggande rådet.
https://polisen.se/siteassets/dokument/organiserad_brottslighet/myndighetsgemensam-lagesbild---organiserad-brottslighet-2025.pdf
- Dagens Samhälle. (2025, 20 november). *Kommunchefskarusellen snurrar snabbare än någonsin – så hittar ni rätt ledare*. Dagens Samhälle. <https://dagens-samhalle.ocast.com/sv/articles/kommunchefskarusellen-snurrar-snabbare-an-nagonsin-sa-hittar-ni-ratt-ledare>
- Handulle, A. & Vassenden, A. (2020). "The art of kindergarten drop off": How young Norwegian-Somali parents perform ethnicity to avoid reports to Child Welfare Services. *European Journal of Social Work*. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1713053>.
- Handulle, A. & Vassenden, A. (2023). "Transmission of child removal stories among Norwegian Somalis: An interactionist analysis of ethnic minority parents' fears of child welfare services". *Acta Sociologica*. <https://doi.org/10.1177/00016993231177548>.
- Henriksson, A., Magnusson, V., Burston, A., & Erkers, H. (2026, 3 februari). *Ge socialtjänsten arbetsro för att anpassa sig till nya lagen*. Dagens Samhälle. <https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/ge-socialtjansten-arbetsro-for-att-anpassa-sig-till-nya-lagen/>
- Ljunggren, J. (2025, 11 juni). *Förebyggande insatser som kan minska kostnader – men hur vet vi att det fungerar?* Ensolution. <https://ensolution.se/nya-sol/jacob-ljunggren-forebyggande-insatser-som-kan-minska-kostnader-men-hur-vet-vi-att-det-fungerar/>
- Lunds universitet (2024). *Yttrande över remissen En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)*.
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2024). *Redo för framtiden? Analys av hur det offentliga åtagandet i hälso- och sjukvården och äldreomsorgen kan utvecklas till år 2040*. Rapport 2024:1.
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2026). *Med kunskap som kompass – En kartläggning och analys av styrningen med kunskap inom socialtjänsten*. Rapport 2026:1.
- Palmberg Broryd, K. (2021). *Komplexitet: enklare navigerat, bättre hanterat - så driver du utveckling i komplexa system*. Volante.

Polismyndigheten m.fl. (2024). *Myndighetsgemensam rapport om välfärdsbrottslighet inom vård och omsorg. Myndighetsgemensam rapport, oktober 2024.*

<https://polisen.se/contentassets/1ad30b09cd7d42bb8330f56188e0c70a/myndighetsgemensam-rapport-om-valfardsbrottslighet-inom-var-d-och-omsorg.pdf/download/?v=c1f8559db14136de7c59717903eb9401>

Regeringen. (2024). *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter. (Prop. 2024/25:89).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/679d6aa7333f4f9ba1aa66868154350d/2024-25-89-del-1-fram-baksida.pdf>

<https://www.regeringen.se/contentassets/679d6aa7333f4f9ba1aa66868154350d/2024-25-89-del-2.pdf>

Regeringen. (2025a). *Aktivitetskrav för mottagare av försörjningsstöd. (Prop. 2025/26:207).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/46146dbc7beb452584f2415589f5f03f/aktivitetskrav-for-mottagare-av-forsorjningsstod-prop.-202526207.pdf>

Regeringen. (2025b). *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. (Prop. 2025/26:294).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/501f22efc2a8410885ba022cd101f5a1/prop.-2025-26-294.pdf>

Regeringen (2025c). *Reformerat försörjningsstöd – bidragstak och ökade möjligheter till arbete. (Prop. 2025/26:201).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/b23f4648612c4d29b2b19ba0e777f81d/reformerat-forsorjningsstod--bidragstak-och-okade-mojligheter-till-arbete-prop.-202526201.pdf>

Regeringen. (2025d). *Förebyggande insatser inom socialtjänsten till skydd för barn och unga vid bristande medverkan. (Prop. 2025/26:295).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/28c6647177234b0385bd45b27f0b56f5/prop-2025-26-295.pdf>

Printz (2026). *Individanpassat stöd till arbete – en systemanalys. (Rapport 2026:3).*

Karlstads universitet Samhällsnytta AB. <https://diva-portal.org/smash/get/diva2:2061608/FULLTEXT01.pdf>

Socialdepartementet. (2024). *En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30).* Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/9b6f81471caf47c4a7d0d5cc84b58dc0/ds-2024-30.pdf>

Socialdepartementet (2024). *Omställning till en långsiktigt hållbar socialtjänst 2025–2026 – Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner*. S2024/02239. Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2c7d713bbd71460f84f18f9f2a4aa1d1/omstallning-till-en-langsiktigt-hallbar-socialtjanst-20252026.pdf>

Socialdepartementet (2025). *Uppdrag till stöd för socialtjänstens omställning*. (S2025/00116). Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/08d61910cfc64e77a984083a54489d8d/uppdrag-till-stod-for-socialtjanstens-omstallning.pdf>

Socialdepartementet. (2026a). *Uppdrag till Socialstyrelsen att stötta kommunernas socialtjänster i vissa barnskyddsärenden* (S2026/01350). Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/dd67b93c72e5410c9c467aeb95f3c6ff/uppdrag-till-socialstyrelsen-att-stotta-kommunernas-socialtjanster-i-vissa-barnskyddsarenden.pdf>

Socialdepartementet (2026b). *Uppdrag till Socialstyrelsen att stödja implementeringen av nya reformer inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård*. (S2026/01484). Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/229bec7c45a0420481ca019c46303129/uppdrag-till-socialstyrelsen-att-stodja-implementeringen-av-nya-reformer-inom-socialtjanstens-barn--och-ungdomsvard.pdf>

Socialstyrelsen. (2025). *En samlad lägesbild inför nya socialtjänstlagen – En sammanställning av kommunernas förutsättningar och behov inför införandet av den nya socialtjänstlagen* (Artikelnummer 2025-6-9675). Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/d2c43526359c4953ac7a9a4f78af89ae/2025-6-9675.pdf>

Socialstyrelsen (2026). *God beredskap när det gäller – Planeringsinriktning för socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården i kris och krig*. (Artikelnummer 2026-4-10161). Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/fc906b5a305941d683dfb2f1cbf93075/2026-4-10161.pdf>

Statskontoret. (2023). *Att styra med kunskap – En studie om statlig kunskapsstyrning riktad till kommuner och regioner* (Om offentlig sektor 49). Statskontoret.

<https://www.statskontoret.se/uppdrag-och-rapporter/rapporter/2023/att-styra-med-kunskap--en-studie-om-statlig-kunskapsstyrningriktad-till-kommuner-och-regioner/lasrapporten>

Statskontoret (2025). *Myndighetsanalys av Socialstyrelsen – slutrapport. (Rapport 2025:9)*. Statskontoret. <https://www.statskontoret.se/uppdrag-och-rapporter/rapporter/2025/myndighetsanalys-av-socialstyrelsen-slutrapport/lasrapporten>

Vision (2026). *Socialt arbete under press – reformer kräver en hållbar arbetsmiljö*. Vision. <https://vision.se/rapporter/2026-05-22-socialt-arbete-under-press---reformer-kraver-en-hallbar-arbetsmiljo>

10 Bilagor

Bilaga 1

Effektkedja

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 juli 2025 - Ny socialtjänstlag	Socialtjänsten ska bli mer förebyggande, kunskapsbaserad, tillgänglig och rättssäker	Minskad social utsatthet Minskade kostnader för sena insatser Ökad trygghet för barn och unga Mer likvärdig och kvalitativ socialtjänst Bättre samverkan mellan myndigheter	Kapacitet att arbeta med kulturförändring internt och externt Stödstrukturer för att arbeta kunskapsbaserat Tillgång till strukturerade data och analyskapacitet Digital infrastruktur och system för uppföljning Systemsyn/systemledarskap inom kommunen	Utveckla uppsökande arbete och närvaro i lokalsamhället Utveckla lättillgängliga kontaktvägar Erbjudas insatser utan behovsprövning Utveckla strukturer för samverkan internt (med andra förvaltningar) och externt	Fler nås av socialtjänsten i tid Invånare får stöd utan att behöva gå igenom en tung myndighetsprocess. Förbättrad samverkan internt inom kommunen	Enklare vägar till tidigt stöd, stärkt trygghet och rättssäkerhet, särskilt för barn och unga	Minskad social utsatthet Lägre kostnader för tunga insatser Likvärdig socialtjänst Tidigare upptäckt av barn i behov av stöd Socialvälfärden blir ett kommungemensamt mål	Demografi Hög andel invånare i social utsatthet Inställningen till samarbete hos övriga kommunala förvaltningar	Internt förvaltningsövergripande Externt samarbete med civil sektor, hälso- och sjukvård, arbetsförmedling, försäkringskassa, SFI, Polisen, skolan, förskolan

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 augusti 2026 - Stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård	Göra det möjligt för kommuner att själva anlita läkare för patientnära arbete inom verksamheter i den kommunala hälso- och sjukvården	Stärka förutsättningar för att individer som har kommunal hälso- och sjukvård ska ha samma tillgång till god och patientsäker vård som övriga invånare.	Tillgång till läkarkompetens Tillgång till verksamhetssystem anpassat för läkarinsatser	Upprätta rutiner kring ansvarsfördelning, samarbete och dokumentation mellan sjuksköterskor, läkare, omvårdnads- och omsorgspersonal	Snabbare tillgång till läkare för målgruppen Färre medicinska risker kopplade till väntan Minskad risk att individen behöver tas till akutsjukvården Lättare för kommunen att följa upp och ställa krav på läkarmedverkan från regionen	Stärkta förutsättningar för en god och patientsäker vård för individer som har kommunal hälso- och sjukvård Minskad sårbarhet under kvällar och helger i kommunal hälso- och sjukvård Mer jämlik tillgång till läkarvård på primärvårdsnivå Stabilare strukturer för läkarmedverkan Ökad trygghet för patienter Kostnadsökningar genom finansiering av regionens ansvarsområde Otydlig ansvarsfördelning mellan region och kommun	Minskad sårbarhet under kvällar och helger i kommunal hälso- och sjukvård Mer jämlik tillgång till läkarvård på primärvårdsnivå Stabilare strukturer för läkarmedverkan Ökad trygghet för patienter Kostnadsökningar genom finansiering av regionens ansvarsområde Otydlig ansvarsfördelning mellan region och kommun	Kompetensbrist Bristande ekonomiska resurser i kommunen	Hälso- och sjukvårdens alla vårdnivåer

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 juli 2026 - Nästa steg för God och nära vård	Säkerställa tillgång till medicinsk kompetens som motsvarar behoven för individer som har kommunal hälso- och sjukvård.	Tryggare och säkrare vård och rehabilitering för individer som har kommunal hälso- och sjukvård äldre och patienter i hemmet	Strukturer för samverkan med regionen System för kvalitetssäkring av rehabilitering	Omställning av bemanning och rutiner Upprätta rutiner för personalplanering med regionen (läkare) Genomföra gemensamma utbildningar och dialoger internt mellan hälso- och sjukvårdspersonal övriga medarbetare i hemtjänst och särskilda boenden	Patienter får snabbare och säkrare medicinska bedömningar. Ansvaret för rehabilitering tydliggörs Färre situationer där omsorgspersonal står utan medicinskt stöd	Tillgång till vård och rehabilitering utifrån behov, för individer som har kommunal hälso- och sjukvård	Patienter får snabbare och säkrare medicinska bedömningar. Ansvaret för rehabilitering tydliggörs Färre situationer där omsorgspersonal står utan medicinskt stöd	Hög andel äldre med komplexa vårdbehov Hög vårdtyngd i kommunala boenden Resursbrist i den somatiska heldygnsvården (snabba utskrivningar, korta vårdtider) Bristande tillgång till läkare i regionen Bristande tillgång av sjuksköterskor konkurrens från regionens hälso- och sjukvård och från privata aktörer Bristande tillgång till den kompetens som MAR-funktionen kräver När fler äldre med komplexa behov vårdas i särskilt boende eller i hemmet krävs också hög kompetens hos omvårdnadspersonal.	Kommunal hälso- och sjukvård, regionens primärvård, specialistvård.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 juli 2023 - Lag om kommuners ansvar att förebygga brott	Göra brottsförebyggande arbete till obligatorisk kommunal uppgift	Ökad trygghet och minskad brottlighet (när kommunerna arbetar systematiskt med lägesbilder och analys)	Bemanning/kompetenser (samordnare, analytiker, säkerhetsstrategier) Data och statistik (från polis, kommun, region, bostadsbolag) IT-system och analysverktyg Tid och budget	Samla in data om brott, otrygghet och sociala risker Genomföra analys av orsaker, trender och riskfaktorer Samverka internt (skola, socialtjänst, fritid) Samverka externt med polis, psykiatri, civilsamhälle I samverkan identifiera prioriterade utmaningar. Ta fram åtgärdsplaner baserade på lägesbilden	Bättre kunskap om lokala problem Samverkansaktörer får gemensam lägesförståelse Åtgärder kan prioriteras mer träffsäkert Insatser riktas mot rätt platser, tider och målgrupper Beslutsfattare får tydligare underlag	Ökad trygghet. Mindre riska att barn och unga rekryteras in i kriminalitet. Minskad brottslighet.	Kommunen arbetar långsiktigt och kunskapsbaserat : Mer effektivt brottsförebyggande arbete Bättre samordning mellan kommun, polis och andra aktörer Minskat dubbelarbete och bättre resursanvändning Åtgärder som faktiskt fungerar får större genomslag	Den lokala brottslighetens nivå, karaktär och aktörer Omfattningen av social utsatthet och segregation Bristande lokala förutsättningar för samverkan Bristande kapacitet och närvaro av lokalpolisen Svag civilsektor, svagt förenings- och fritidsutbud	Kommun, polis, skola, socialtjänst, civilsamhälle, bostadsbolag
3 juni 2026 - Lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen Lagrådsremiss Ytterligare steg mot ett ökat informationsutbyte mellan myndigheter, föreslås träda i kraft 1 januari 2027	Öka myndigheters möjligheter att lämna uppgifter till varandra när det behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda brott	Effektivare myndighetssamverkan i ärenden som kräver flera myndigheters samverkan och en ökad förmåga att förebygga felaktigheter, fusk, överträdelser och brottslighet.	Digital infrastruktur Kompetens inom juridik, dataskydd och sekretess Strukturer för samverkan	Revidera riktlinjer och rutiner för informationsutbyte. Utbilda medarbetare i de nya bestämmelserna (OSL 6 kap. 5 a § och dataskyddsförtydligandena). Införa rutiner för att bedöma när uppgifter kan lämnas ut på eget initiativ. Kartlägga vilka	Kommunen får enklare att agera proaktivt i samverkan med polis, Försäkringskassan, Skatteverket, när kommunen på eget initiativ kan lämna ut uppgifter. Minska manuellt arbete med informationsutbyte när kommunen kan	Mer rättssäkra beslut Minskad välfärdsbrottslighet	Effektivare handläggning genom bättre tillgång till relevanta uppgifter från andra myndigheter. Enklare att skapa ett brett beslutsunderlag i ärenden. Kommunen kan snabbare upptäcka	Bristande digital mognad hos andra myndigheter Bristande lokala samverkansstrukturer – särskilt med hälso- och sjukvård, polis och skola, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen Komplexiteten i individärenden – t.ex. samsjuklighet, våld i nära relationer, barn och unga, där informationsutbyte är avgörande.	Statliga, regionala och kommunala myndigheter - brottsbekämpande myndigheter, myndigheter som hanterar utbetalningar, personuppgifter, utbetalningar eller utövar tillsyn.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
				uppgifter som typiskt kan delas med andra myndigheter och skapa beslutsstöd. Utforma gemensamma rutiner med övriga myndigheter lokalt.	digitalisera och därmed automatisera delar av informationsutbytet		brottslig verksamhet kopplad till välfärdssystemen.	Nationella reformer inom socialtjänsten (t.ex. kunskapsbaserad socialtjänst) som påverkar hur information ska användas. Teknisk utveckling och krav på säkerhet i digitala system.	
1 juni 2026 - Lag om socialdataregister	Skapa ett nationellt register för bättre uppföljning och kvalitet samt forskning i socialtjänsten	Ett nationellt kunskapsunderlag för socialtjänst och verksamheter enligt LSS Bättre uppföljning och forskning om sociala insatser Högre kvalitet och likvärdighet i välfärden Stärkt individskydd och rättssäkerhet Effektivare styrning av socialpolitiken på nationell nivå	Kompetens inom juridik, dataskydd och dokumentation IT-system som kan exportera strukturerad socialtjänst- och LSS-data Samordning mellan verksamhet, IT och ledning Stöd från Socialstyrelsen (metodiskt och statsbidrag xx kr) Tid och kapacitet för datakvalitetssäkring och utbildning	Kartlägga och anpassa sina system för att kunna lämna data till registret Säkerställa korrekt dokumentation i socialtjänstens ärenden Utbilda personal i datakvalitet och rättslig grund Delta i nationell samordning och dialog med Socialstyrelsen Införa rutiner för kontinuerlig dataleverans och uppföljning	Förbättrad datakvalitet i socialtjänstens dokumentation Ökad rättssäkerhet i handläggning och statistikrapportering Tydligare ansvarsfördelning mellan kommun och stat Effektivare uppföljning av insatser och målgrupper	På sikt kommer individen att säkerställas att de insatser som socialtjänsten är kunskapsbaserade.	Kunskapsbaserad styrning av socialtjänsten Bättre planering och resursfördelning Stärkt nationell jämförbarhet mellan kommuner Minskad administrativ börda genom automatiserad rapportering Ökad kvalitet och likvärdighet i insatser för individer	Tillgång till leverantörer som kan leverera säkra digitala lösningar påverkar genomförbarheten. EU-politik och internationella rekommendationer — Nya direktiv eller rekommendationer kan kräva anpassningar. Konjunktur och prioriteringar som påverkar tillgängliga medel för drift, utbildning etc Allmänhetens förtroende för myndigheter och/eller mediebevakning/uppmärksammade incidenter påverkar politiken att ändra eller stoppa delar av reformen	Kommuner, regioner, Socialstyrelsen, forskningsaktörer.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
2 januari 2027 - Lag om insatser när samtycke saknas, med särskilda villkor	Möjliggöra tidsbegränsade öppna insatser utan samtycke för barn, unga och vårdnadshavare som inte tar emot hjälp frivilligt	Stärkt förmåga att hantera komplexa ärenden	Kompetens att utforma tydliga och rättssäkra villkor, verkställa och följa upp. System för att hantera vitesförelägganden Avtal och tekniska lösningar för informationsdelning med samverkansaktörerna	Utbildning för rättssäker tillämpning (t.ex. gällande risk- och proportionalitetsbedömningar vid tidiga insatser med tvång) Kartlägga hur befintliga insatser till vårdnadshavare motsvarar målgruppens behov och lagstiftarens intentioner Utforma rutiner för den kontinuerliga uppföljningen av särskilda villkor Utforma rutiner och arbetssätt för vitesförelägganden Utforma överenskomelser med hälso- och sjukvården för screening av alkohol och droger Utforma rutiner för samarbetet med polis vid handräckning (villkorsbrott) Utforma rutiner med SiS för hantering av	Fler verktyg att agera tidigt Ett utökat ansvar att verkställa och följa upp insatser med tvång Ett närmare samarbete och stöd från flera aktörer (SiS, polisen, rättsväsendet, hälso- och sjukvård, skola, fritid) Utveckling av systemperspektiv	Barn och unga kan få tvångsvård verkställd utan att placeras utanför hemmet.	Stärkt brottsförebyggande kapacitet Färre LVU-placeringar Bättre skydd för barn i riskzon från ogynnsamma miljöer Utveckling av behovsanpassat stöd till föräldrar och vårdnadshavare	Bristande systemstöd för informationsdelning (Bristande) tillgång till juridiska ombud för familjer (kan påverka processernas längd)	Socialtjänst, hälso- och sjukvård, psykiatri, polis, domstol. SiS, skola, fritid

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
				elektronisk övervakning					
15 januari 2026 - Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa	Genomföra strukturella och varaktiga förändringar i hur samhället upptäcker, skyddar och följer upp barn som riskerar att fara illa.	Snabbare skydd och stöd till barn Ett mer kunskapsbaserat och effektivt barnskydd. Ett mer sammanhållet och ansvarstagande samhälle när det gäller skydd av barn Likvärdighet mellan kommuner	Kapacitet att bidra till en stärkt kompetens hos berörda interna och externa aktörer Mottagnings- och utredningskapacitet IT-system och rutiner för dokumentation och arkivering (30 år). Samverkansstrukturer mellan kommuner och statliga myndigheter gällande utbildning, rutiner	Utbildning för rättssäker tillämpning (t.ex. risk- och proportionalitetsbedömningar vid tidiga insatser med tvång) Utreda om befintliga insatser till vårdnadshavare i förhållande till målgruppen och innehåll och intention i reformen Utforma innehåll för samtal vid brottsmisstanke (allvarssamtal)	Ökad mängd orosanmälningar från fler samhällsaktörer. Tidigare upptäckt av barn som riskerar att fara illa. Socialtjänsten får bättre och mer komplett information. Kortare ledtider från signal → bedömning → skydd. Mer likvärdig tillämpning av anmälningsskyldigheten i landet. Förbättrad rättssäkerhet genom dokumentation som följer barnet över tid.	Större möjligheter för barn som riskerar att fara illa att upptäckas i tid och skyddas.	Bättre informationsutbyte, stabila strukturer Sammanhållet lokalt skyddsnät Ett mer träffsäkert och proaktivt barnskydd	Låg kunskap om reformen hos de nya målgrupperna Attityder till uppdraget hos de nya målgrupperna Socialtjänstens resurser och kapacitet	Arbetsförmedlingen Försäkringskassan Skatteverket Tullverket Kustbevakningen Kriminalvården Migrationsverket Polismyndigheten (utökning av redan befintlig skyldighet) Statliga myndigheter med medborgarkontakt (t.ex. servicekontor) Ordningsvakter Väktare i vissa funktioner (där de möter barn eller familjer) Personal i kollektivtrafikens trygghetsfunktioner

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 april 2024 - Lag om barn i skyddat boende	Att ge barn individanpassat stöd samt ett rättsligt skydd vid vistelse i skyddat boende	Barn som utsätts för eller bevittnar våld får ett starkare skydd Stärkt barnrättsperspektiv för barn med en våldsutsatt förälder Minskad våldsutsatthet i samhället över tid Ett mer likvärdigt skyddssystem i hela landet	Tillgång till personal med kompetens att - samtala om våldsutsatthet med barn i olika åldrar - säkra bedömningar av barnets skyddsbehov inkl. umgängesbedömningar med våldsutövande förälder - möta avhoppare och deras barn/syskon Tillgång till tillståndspliktiga skyddade boenden Bemanning för att säkerställa ansvaret för barnets hälsa och utveckling även vid stora geografiska avstånd (t.ex. tidig skolanknytning för barnet på den nya orten) Upprätta avtalssamverkan med kommuner där skyddade boenden är lokaliserade	Utveckla rutiner för samverkan samt samsyn mellan vuxenhandläggare och barnhandläggare samt mellan barnhandläggare och familjerättssekreterare Utreda och (vid behov) verkställa insatser till barnet, eller insatser kopplade till barnet när barnet är placerat (även vid stora geografiska avstånd) Utreda barnets utsatthet för indirekt eller direkt våld Inleda samverkan med hälso- och sjukvården och skola på platsen där barnet vistas Rutiner och arbetssätt för att båda föräldrarna ska komma till tals inför placeringen Upprätta rutiner för samverkan med polis när det gäller barn, syskon till avhoppare	Färre barn faller mellan stolarna i ärenden om våld i nära relationer Barnet kommer till tals inför och under placeringstiden Ansvarsfördelningen mellan socialtjänst och skyddade boendet gällande barnet tydliggörs Barnets behov och rättssäkerhet tillgodoses under föräldrarnas vistelse i skyddat boende	Barn som utsätts för eller bevittnar våld får ett starkare skydd	Mer likvärdig hantering av barn i våldsutsatta miljöer Stärkt barnrättskompetens och bättre förmåga att arbeta med våld i nära relationer Ökad förmåga att bryta våldscykler i familjer	Få aktörer kan göra det svårare att hitta tillståndspliktiga boenden respektive boenden som matchar barns behov. Långa avstånd till tillståndspliktiga boenden (i kombination med förändrade krav på socialtjänstens ansvar för barnets hälsa och utveckling) kräver ökade personalresurser Vinstdrivande aktörer som påverkar kostnader för placering Kommuner där det finns skyddade boenden saknar resurser eller vilja att samverka med de kommuner som har barn placerade på dessa orter. Ökad gängkriminalitet - ökat behov av skydd till närstående (barn eller minderåriga syskon) Ökat antal barn som är avhoppare Förflyttning mot andra/nya våldsformer mer hedersvåld, mer digitalt våld, hot mot avhoppare (barn), mer våld mot avhoppares	Socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, skyddade boenden, polis.

Reform, status/ikraftträd ande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
								familjer (barn eller minderåriga syskon till avhoppare). Domstolspraxis Tillgång till kunskaps- och implementeringsstöd från kunskapsmyndigheter	

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 januari 2027 - Lag om omhändertagande för vård av barn och unga	Modernisera tvångsvården av barn och unga och stärka barnets rättigheter	Anpassar vård utan samtycke till de behov av skydd och stöd som barn och unga har i dag och där barnet är en egen rättighetsbärande	Standardiserade mallar för utredning Standardiserade mallar för underlag för ansökan om omhändertagande för vård Kapacitet att verkställa individanpassat stöd till vårdnadshavare Kapacitet och förmåga att möta vårdnadshavare, barn eller unga som lever i hederskontext, relationsvård eller gängkriminalitet Kapacitet för snabb utredning, uppföljning och planering Rutiner för barnets delaktighet Tydliga rutiner och samverkanskanaler mot SiS, polis, skola och vård (för att samla information utan onödiga förseningar). Stark juridisk kompetens inkl.	Upprätta vårdplan och uppföljningsplan (i enlighet med ny lagstiftning) innan ansökan till förvaltningsrätten Planera och genomföra uppföljning och eftervård av barnet Planera, genomföra och följa upp stöd till vårdnadshavare under och efter placeringstiden Samverkan med polis, skola, vård och SiS	Kortare tidsfrister för handläggning Snabbare prövning av ärenden Tydlighet om vad beslutsunderlag ska innehålla Ökad rättssäkerhet för barnen Mer likvärdig tillämpning och kvalitet i tvångsvården Bättre samverkan med statliga institutioner Förebyggande av kriminalitet och utsatthet	Vård av barn och unga utan samtycke är bättre anpassad till gruppens behov av skydd och stöd. Barnet blir en egen rättighetsbärande Bättre kvalitet i vårdplaceringar Stabilare återföreningsarbete Minskade kostnader för sena och akuta insatser	Mer förutsägbart och likvärdig handläggning Bättre skydd för barn och unga Tidigare upptäckt av barn som far illa Bättre kvalitet i vårdplaceringar Stabilare återföreningsarbete Minskade kostnader för sena och akuta insatser	Gängkriminalitetens omfattning och våldsutveckling nationellt och/eller lokalt. Ökning av skjutningar, sprängningar eller hot mot familjer (skulle kunna skapa stora och akuta behov av LVU-situationer). Nya rekryteringsmönster bland gängkriminella Platsbrist inom SiS Svårigheter med kompetensförsörjning i kommuner eller inom SiS Ökad användning av narkotika i befolkningen (ökad efterfrågan, göder gängens tillgångar och behov av "arbetskraft") Socialstyrelsens kapacitet att i tid erbjuda aktörerna kunskapsstöd och stöd för implementering av reformen	Socialtjänst, domstol, skola, hälso- och sjukvård, familjehem/HVB.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
			barnrättskompetens Metodkunskap och förmåga att bedöma när tvångsåtgärder är proportionerliga						
1 juni 2024 - Utvidgat reseförbud för barn	Stärka skyddet för barn som riskerar att föras utomlands och utsättas för skadliga utlandsvistelser	Ett bättre skydd för barn som riskerar att utsättas för skadliga utlandsvistelser	Personal med kompetens om risker och utsatthet - kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck - kunskap om kriminalitet och exploatering av barn - förmåga att identifiera risker för bortförande tidigt - kunskap om hur risker uttrycks i olika familjekulturer och nätverk System för samverkan och informationsdelning med polis	Kommunicera ny lagstiftning till skola, hälso- och sjukvård, fritidsverksamheter Utveckla arbetssätt för samverkan med polis, skola, vård och gränspolis Utveckla rutiner och arbetssätt för bedömning av risk, uppföljning och kontroll av reseförbudet	Tidigare och bredare möjlighet att besluta reseförbud.	Ett bättre skydd för barn som riskerar att utsättas för skadliga utlandsvistelser	Färre barn utsätts för skadliga utomlandsvistelser Ökat skydd och trygghet för barn och unga	Utveckling, tillgång och användning av system för informationsdelning mellan socialtjänst, skola och polis. Otillräckliga satsningar på kompetenshöjning inom skola, socialtjänst och polis gällande sekretessregler och informationsdelning Otillräckliga samverkansrutiner regionalt och lokalt (gränspolis, Migrationsverket, skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst, kriminalvård, SiS)	Socialtjänst, polis, gränspolis, domstol, skola.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
			Tillgång till säkra placeringar och skyddsåtgärder Kapacitet för uppföljning och kontroll					Ökad segregation (kan skapa förutsättningar för hedernormer och/eller kriminalitet att växa ostört) Ökad ekonomisk utsatthet eller hot mot familjer kan öka benägenheten att för barn utomlands. Ökad tillgång till krypterade appar (fler barn kan manipuleras ostört) Nya strategier för att föra barn utomlands utvecklas	

Reform, status/ikraftträd ande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
								Lokala erfarenheter av samordningsförbund och finansiell samordning IVO:s praxis vid uppföljningar Socialstyrelsens kapacitet att erbjuda aktörerna kunskapsstöd och stöd för implementering av reformen.	

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 januari 2028 - Samsjuklighetsreformen	Skapa en vårdstruktur med tydlig ansvarsfördelning, regionernas ansvar för skadligt bruk och beroende tydliggörs och socialtjänstens insatser för målgruppen inriktas på socialt stöd. Stark betoning på samverkan och samordning mellan kommuner och regioner bland annat genom en särskild lagstiftning och gemensamma vård- och stödverksamheter	Stabilare livssituationer för individer med samsjuklighet	Samverkansavtal med regionen (hälso- och sjukvård) Lokala rutiner för samordnade insatser Möjlighet att genomföra parallella bedömningar (personal med kunskap om gemensamma bedömningsmetoder) Kapacitet att ingå i gemensamma team, förmåga att arbeta med integrerade insatser Kapacitet att ge boendestöd, vardagsstöd, arbete, sysselsättning, socialt stöd, ekonomiskt stöd och trygghetsskapande insatser — parallellt och samordnat med regionens vård. Bostäder för personer med beroende sjukdom	Tidigt identifiera samsjuklighet Delta i gemensamma team Utreda behov och utformning av socialt stöd Verkställa individanpassade, sociala stödinsatser samordnat med hälso- och sjukvården	Fler personer fångas upp tidigare Mer strukturerad samverkan Fler samordnade bedömningar Fler gemensamma möten med regionen, mer samverkansarbete	Individer med samsjuklighet får en stabilare livssituation.	Regionens ansvar för vård blir tydligare, mindre ”stuprör” och färre gränsdragningskonflikter Parallella insatser i stället för sekventiella Färre återkommande krisärenden Färre för långvariga och kostsamma placeringar Färre avhopp från behandling	Samhällets normer kring psykisk ohälsa och beroendesjukdom Ökad ekonomisk och social utsatthet Arbetsgivares kapacitet och kunskap om rehabilitering vid psykisk ohälsa Tillgången till tidigt stöd, vård och behandling vid psykisk ohälsa av barn och vuxna Tillgången till tidigt stöd och/eller behandling till barn som anhöriga Hur hälso- och sjukvård och socialtjänst förmår förändra gamla strukturer och arbetssätt Tillgång till digitala verktyg för samordnad vårdplanering Politisk samsyn på området för region och kommun Hälso- och sjukvårdens kapacitet och ekonomi (väntetider, tillgång till specialister inom beroende och psykiatri) Socialtjänstens kapacitet	Region (psykiatri + beroendevård), kommun, Socialstyrelsen, AF, civilsamhälle.

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
			och psykisk ohälsa IT-stöd för gemensam dokumentation och informationsdelning					och ekonomi (kompetens om sociala stödinsatser vid samsjuklighet hos handläggare, tillgång till boende, tillgång till sysselsättning, träffpunkter, lågtröskelverksamhet, anhörigstöd) Brukarföreningarnas roll och delaktighet Socialstyrelsens kapacitet att i tid erbjuda aktörerna kunskapsstöd och stöd för implementering av reformen	

Reform, status/ikraftträdande	Syfte	Regeringens förväntade effekter på samhällsnivå	Viktiga förutsättningar i kommunerna	Aktiviteter i kommunerna	Förväntade effekter på kort sikt på kommunnivå	Förväntade effekter för invånaren	Förväntade effekter på längre sikt på kommunnivå	Omvärldsfaktorer som kan påverka införandet	Vilka aktörer behöver samverka
1 augusti 2026 - Språkkrav i äldreomsorgen	Säkerställa att personal i äldreomsorgen har den språknivå som arbetsuppgifterna kräver	Stärkt kvalitet i omsorgen Ökad trygghet för äldre Stärkt delaktighet för äldre	Förmåga att bedöma språknivå enligt GERS B2 Personal som kan genomföra språkstödande insatser Rutiner för att säkerställa språknivå vid anställning Rutiner för uppföljning av språkkunskaper Samverkansstrukturer med utbildningsanordnare Tillgång till språkutbildning för personal Kapacitet att hantera omställning av bemanning	Genomföra och följa upp språkbedömningar och språkkunskaper Dokumentera språknivåer Stödja personalens språkutveckling (handledning, språkträning i vardagen) Erbjuda språkutbildning	Mer arbete med bedömning, dokumentation och utbildning Anpassning av rekryteringsprocesser Färre missförstånd i omsorgssituationer Bättre dokumentation och informationsöverföring	Ökade förutsättningar för äldre att vara delaktiga i den omsorg de får.	Språkutveckling blir en integrerad del av kompetensarbetet Alla kommuner arbetar efter samma språknivå (GERS B2) Äldre får likvärdig kvalitet oavsett bostadsort Minskad risk för felmedicinering, felaktiga beslut och bristande omsorg	Hög andel äldre med vårdbehov i förhållande till befintlig arbetskraft Stora pensionsavgångar i vården i kombination med konkurrens om arbetskraft från regioner, privata aktörer och andra kommuner Andel medarbetare som inte uppfyller språkkravet Lokal tillgång till utbildning i yrkessvenska Kvaliteten på språkutbildningar Målgruppens tidigare utbildningsbakgrund (grad av läs- och skrivkunnighet) och vana av digital undervisning	Kommuner, utbildningsanordnare, SFI, arbetsgivare, fackliga organisationer.

